

**2 AYLIK
DERGİ**

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

YIL : 6 CİLT : 6 SAYI : 36 EYLÜL - EKİM 2023

**KIZLARIMIZIN CUMHURİYETİMİZİN 100. YIL ARMAĞANI:
AVRUPA ŞAMPİYONLUĞU**

YTDD

İÇİNDEKİLER

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ Yıl: 6, Cilt: 6, Sayı: 36 Eylül — Ekim 2023

Sencer Karacalıoğlu	ŞURADAN BURADAN	01-02
Prof. Dr. Ömer Demircan	ATATÜRK,And,Marşlar,	03-05
Doç.Dr.Okan Baba	KURTULUŞ YOLUNDA	06 -12
Prof Dr. Süreyya Ülker	GÜREN (Cornus)	13- 18
Nuray Gök Aksamaz	GÜNEŞİ ARAYAN SÖZCÜKLER	19-20
Asım Öztürk	DİLİN GERÇEKLİĞİYLE DUYGULAR ...	21-23
Ferhat Özen	HATAY'DA HAYDAR ERGÜLENLE...	24-26
Hasan Akarsu	YÜZLER VE SÖZLER	27
Yılmaz Çongar	YETİMOĞLU HEKİM	28-30
Hikmet Kurter	İKİ DİL İKİ İNSAN	31-35

ŞURADAN BURADAN

SENCER KARACALIOĞLU

CHP KAÇ YAŞINDA

CHP'NİN KURULUŞU VE KISACA TARİHÇESİ

Gazi Mustafa Kemal Atatürk Bir parti kurma düşüncesinde olduğunu ilk kez 6 Aralık 1922 tarihinde Ankara'da yayımlanan Hakimiyeti Milliye(Ulus), Yeni gün ve Oğul gazetelerine verdiği demeçle açıklamıştır. Bu demecinde Atatürk : "...Öbür yandan,herhangi bir programın uzun bir çalışma devrine yol göstermesi için,ülkede bütün vatanseverlerin onun hazırlanmasına yardımcı olmaları gerekir.

Bu milli amaç ve görüşleri göz önünde bulundurarak ,milletin her sınıf halkından ... halkçılık esası üzerine dayanan ve Halk Fırkası adıyla siyasi bir fırka kurmak niyetindeyim."

Atatürk, 14 Ocak 1923 te "Ben öyle bir fırka kurmayı düşünüyorum ki,bu fırka,milletin sınıflarının refah ve mutluluğunu sağlamaya yönelik bir programa sahip olsun."

18 Ocak 1923 te "Öyle bir fırkanın esas ruhu, tam bağımsızlık ve kayıtsız şartsız egemenliktir."

HALK FIRKASI

Birinci BMM nin gruplaşmalar nedeniyle çalışamaz duruma gelmesi sonucu 1 Nisanda seçimlerin yenilenmesine karar vermiştir.23 Haziran 1923 tarihinde yapılan seçimlere Gazi Mustafa Kemal ve yol arkadaşları bir partiye dönüştürülmesi kesinleşen **Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Grubu** olarak, 9 umdelik bir programla katılmışlar ve seçimleri kazanmışlardır.

Seçim sonrası Ankara'ya gelen Milletvekilleri bir aylık bir çalışma sonucu 9 umde esas olmak üzere yapılan Halk Fırkası Nizamnamesi(Tüzük) 9 Eylül 1923 günü kabul edilerek aynı gün İçişleri Bakanlığına sunulmuştur. 11 Eylül 1923 günü ise Mustafa Kemal Halk Fırkası Genel Başkanlığına seçilmiştir.

CHP nin ilk Yönetim Kurulu Üyeleri:

Genel Başkan Gazi Mustafa Kemal Paşa (TBMM Başkanı)

Genel Başkan Vekili İsmet Paşa (Başbakan)

(2)

Genel Sekreter Recep(Peker) Kütahya Milletvekili,Üye Sabit (Sağiroğlu) Erzurum Milletvekili, Üye Celal Bayar (İzmir Milletvekili), Üye Cemil (Ubaydın) Tekirdağ Milletvekili, Üye Refik (Saydam) İstanbul Milletvekili, Üye Saffet (Arıkan) İzmit Milletvekili, Üye Münir (Hüsrev Gerede) Erzurum Milletvekili Üye Kazım Hüsnü Bey Konya Milletvekili, Üye Zülfü Bey (Diyarbakır Milletvekili

Halk Fırkasının adı, 10 Kasım 1924'te Recep Peker'in önerisiyle "Cumhuriyet Halk Fırkası"olarak değiştirilmiştir.11 Mayıs 1935 te toplanan 4.Kurultayda ise partinin adı"Cumhuriyet Halk Partisi olarak belirlenmiştir.

Mustafa Kemal 16 Eylül 1924 tarihinde Trabzon konuşmasında: "Arkadaşlar Halk Fırkası, ülke ve millet, her türlü dayanaktan yoksun bırakılarak felakete atıldığı uğursuz dönemde bütün milleti kadrosu içine alarak kuvvet ve kudret yapan,dış düşmanları kovup, iç düşmanları imha eden, halka özgürlük ve egemenlik sağlayan mukaddes bir cemiyettir.Halk Fırkası, hiçbir safsataya iltifat etmeyerek Türk Cumhuriyeti'ni kuran inkılapçı bir ruhun bütün millette ortaya çıkması ve vücut bulmasıdır.Halk Fırkası Türkiye'yi uygar dünyaya sokan ve orada yükseltmeyi taahhüt eden azimkar bir fırkadır. Onun için Başbakanımız Muhterem İsmet Paşa Hazretleri'nin fiilen idare ve başkanlık ettikleri Halk Fırkası'nın genel başkanlığı benim için onurdur..."

15 Ekim 1927 tarihinde Ankara'da Büyük Millet Meclisi salonlarında toplanan 2.Kurultayında Mustafa Kemal Atatürk Nutuk'u okumuş ve var olan nizamnamenin genişletildiği programla tüzüğün birleştirildiği bir Tüzük kabul edilmiştir.

CHP'NİN KURULUŞ TARİHİ

Cumhuriyet Halk fırkası Tüzüğü Büyük Millet Meclisi Grubu tarafından 9 Eylül 1923 tarihinde oy birliği ile kabul edilerek İçişleri Bakanlığına sunuldu. 11 Eylül 1923 günü ise Mustafa Kemal Atatürk Halk Fırkası Genel Başkanlığına seçildi. 1927 Kurultayında kabul edilen genel esasların değiştirilmezliği kabul edilmiştir. Bunlar : Cumhuriyetçilik, halkçılık, milliyetçilik, Devlet ve millet işlerinde din ile dünyayı birbirinden ayırma(laiklik), Türk dilini ve kültürünü hakkıyla yaymak ve geliştirmektir. 10 Mayıs 1931 tarihinde toplanan 3.Kurultayda kabul edilen programın ikinci kısmında 6 Ok saptanarak tanımlanır.

CHPnin birinci Kurultayı 1927 kurultayıdır. Ancak bu Kurultayda ve ve 1931 Kurultayında Mustafa Kemal Atatürk 1927 Kurultayının CHF'nin 2. Kurultayı olduğunu söyleyerek birinci kurultayın 4 Eylül 1919 tarihinde toplanan Sivas Kongresi olduğunu açıklamıştır. CHP'NİN KURULUŞUNUN 104. YILI KUTLU OLSUN.

Atatürk, And, Marşlar.

(Batı'nın orientalist¹ Aşağılamalarına 1923-1951 arası yanıtları)

Prof.Dr. Ömer Demircan

Üç-dört yıldır *Osmanlıca*'nın nasıl bir dil türü olduğunu anlamaya çalışırken okuduğum Tarih kitapları ile öteki yayınlarda “**Türk**”ün Batılılarca ve Hristiyan kilisesince nasıl aşağı görüldüğü gerçeği ile yeniden karşılaştım. O sırada belleğim *Kepirtepe Köy Enstitüsü*(1948-1955) yıllarımda neredeyse her sabah, ya da akşam üzerleri, ana-bina önünde toplu yoklama için biraraya gelindiğinde birlikte yüksek sesle söylediğimiz marşlar yeniden belleğime takıldı. Marş dizeleriyle Batı'nın aşağılayıcı sözleri arasında en azından anlatım-biçimi bakımından ne gibi ilişkiler bulunduğunu, *Mustafa Kemal Atatürk*'ün “**Türk**” üzerine tanınmış sözlerinin hangi olaylara bağlandığını, “*Öğrenci-andı*”nın neden “**Türk**”üm, *doğruyum, çalışkanım*, ... diye başladığını, Marşlarda kimi dizelerin Batı'nın karalamalarına yanıt olarak biçimlendiğini gördüm. Ardından, o ilişkileri bize hiçbir öğretmenin açıklanmadığı, okuduğum metinlerde de geçmediği sonucuna varınca, acaba bugünkü öğretmenler öğrencilere, ilgili dernekler üyelerine öyle bilgiler veriyorlar mı diyemerek ettim. Sırası gelmişken, o anımsatmaları bir de ben yapayım dedim.

A. Batılıların ‘Türk’ü aşağılamaları.

i. Daha Selçuklu döneminde, kırsal alana yerleşen Türklerin sünnî kentlilerce: “*etrak-ı bi-idrak*” (aptal Türkler) sözüyle aşağılanması Cumhuriyet dönemine değin yayılıp yoğunlaşarak sürmüştür. İncelik, “*Balkanlarda Müslüman olmak, ‘Türk olmak’ diye anılırdı. ...*” der. XIV’üncü yüzyılda artık Anadolu, Türkiye’dir.

ii. Hristiyan din adamları Avrupalılara ‘**Türk’leri**: (i) tarihsiz, (ii) uygarlığa katkısı olmayan insanlar” olarak tanıtmış. Zamanın Batı, İslâm, Osmanlı tarih kitaplarında ‘**Türk**’: (iii) ülkesiz, tarihsiz, uygarlıksız, (iv) ilim ve edebiyat bakımından dilsiz, v) genellikle yıkıcı bir yaratıktır” diye betimlenmiş. Yayınlar öyle nitelermelerle dolup taşmış. Berkes: “*Türklüğü dışarda bırakan Osmanlı da 1918’de yıkılınca, (v) Türkler neredeyse ‘coğrafyasız’ da kalacaklardı,*” diye ekler.

iii. Edward Said, Batılıların Doğulu halklar ile ilgili neredeyse bütün küfürlerini yazar. Örneğin, İngiliz Sir Lyall’a göre (1835-1911): “*Şarklılar müzmin yalancılardır, uyuşuk ve şüphelidirler.*” Nitekim, 1933-1952 yılları arasında İstanbul Üniversitesinde çalışmış olan Alman İktisatçı “*Fritz Neumark*: “*Çok samimi olarak itiraf edeyim ki, Avrupalı Türkleri sevmez ve sevmesi de mümkün değildir. Asırlardır kilisenin Türk ve İslâm düşmanlığı, Hristiyanların hücrelerine sinmiştir. ... Çünkü Tarihten ‘Türk’ çıkarılırsa, tarih kalmaz, ...*” der.¹

B. ‘Türk’ sözcüğünün göndermeleri.

“**Türk**” sözcüğü “*ırk*” ayrımlı bir anlam taşımaz. i) En azından İÖ 4000 yıl öncesinden başlayarak Ortasayadan gelip (Güneri, 2018) Anadolu’ya yerleşen Türklerle, ii) Hristiyan kilisesinin etkisiyle, en geç Osmanlı beyliği (1300-) döneminde başlayan “*Hristiyan iken Müslüman olan*” Anadolu halkına, Balkanlarda devşirmelere, iii) zamanın ırkçı yorumlarına karşı Mustafa Kemal Atatürk’ün 1930’da yazdığı “*Vatandaş için Medeni Bilgiler*” kitabında: “**Türkiye Cumhuriyetini kuran Türk halkına Türk-Ulusu denir**” tanımına giren herkese

¹ “Orientalist” = “şarkiyatçı” olarak çevrilemez bir alıntı terim. Anlamı: 1) (Edward Said, 1978:) Doğu ülkelerinin sömürüsü için Avrupa Üniversitelerinde (1312-) açılan Orientalism” bölümlerinde eğitim almış olup Doğu ülkeleri zenginlik kaynaklarını inceleyen, incelemiş, değerlerini saptamış uzman bilim adamı, 2) Belirlenmiş Doğu ülke kaynaklarını Batı sömürüsüne açma eğitimi almış, örneğin Ernest Renan, Arap Lawrence (of Arabia), eşini Çanakkalede yitiren Gertrude, ... gibi görevliler.

“Türk” denmiş, kimse ayrılmamış. Ancak, Batı ile ABD öncülüğünde, Türkiye’yi parçalamak için “Türk” sözcüğüne “ırk” anlamı katıldı. Özellikle 1950’den sonra “Türk” sözcüğü düz-anamlanarak Ortadoğu egemenlerinin çıkarları için “ırk” ayrımına düz-bağlandı.

Oysa, Sabahattin Eyüboğlu “**Bizim Anadolu**” (1956) denemesinde yorumladığı gibi: “... Bu memleket bizim olduğu için bizim. ... Aramızda dışardan gelmeler çoğunluk olsa bile – ki değil elbette- **kaynaşmış halleşmiş hepsi**. ... Eriten de biziz, eriyen de. Biz bu toprakları yoğurmuşuz, bu topraklar da bizi. ... Ya o ya bu değil, hem o hem buyuz biz. ... Mayamızda en ağır basan, bu medeniyetler beşiği Anadoludur” sözleriyle, ulusal kardeşliği, birliği özetler.

C. Batı’lılaradevrimecikarşılıklar

Osmanlı döneminde dil ve tarih sorunları öğrenilip 1830-1930 arasında yüzyıl süreyle tartışılmış, ancak başarılı uygulamalara geçilememiştir. **Türkiye Cumhuriyeti** kurulunca, bir yandan ulus-devlet yurttaşını biçimlerken, öte yandan “**Tarihsiz, ülkesiz, dilsiz, yazınsız, uygarlıksız, yıkıcı**” sözleriyle Türkleri aşağılayan Batı karalamalarına nainsanca, uygun karşılıklar verme zorunluluğu doğar.

1. Atatürk’ün yüceltici sözleri.

O nedenle, “ulus-devlet” **Türkiye Cumhuriyeti**’ne bir tarih-tezi gerekir. Daha 1923 yılında İstanbul **Darülfünun**’una bir “**tarih-tezi**” geliştirme görevi verilir. 1900 yılında kesintisiz öğretime başlayan Darülfünun devrimlere ilgisiz kalınca, 1933’te yapılan **Üniversite Reformu** ile, görevli **240 öğretim üyesinden 157’si dışarda bırakılarak yerlerine çoğu dilbilim ve arkeoloji uzmanı Alman profesörler atanır**. Devrimlere katılımı yetersiz bulunan *İstanbul Edebiyat Fakültesi*ne karşı 1936’da, adında **tarih-tezi**’nin ana alanlarını içeren “**Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi**” kurulur.

Atatürk’e göre ulusal birlik yaratmak için “**Ulusal Tarih**” yazılmalı, ve bir “**Yurttaşlık Bilgisi**” gibi öğretilmelidir. Zamanın ırkçı yorumlarına karşı Mustafa Kemal Atatürk, 1930’da “**Vatandaş için Medeni Bilgiler**” kitabını kendisi yazar. O metinde: “**Türkiye Cumhuriyetini kuran Türk halkına Türk-Ulusu denir**” (Anayasa madde 66) tanımı yer alır! 1931’de **I. Türk Tarih Kurultayı** toplanır. Biçimlenen Türk “**Tarih Tezi**”, uygarlığı ölçü alan iki varsayıma dayandırılır. Türk uygarlığı Orta-asyadan başlatılarak Coğrafya ile ilişkilendirilir: i) **İlk uygarlık çok eski, tarihten önceki çağlarda Türklerin anayurdu olan Orta-asyada doğmuş**, ii) **oradan, Türkler aracılığıyla, tıpkı Güneşin ışınları gibi, Dünyanın dört bir yanına Türkçe ile yayılmıştır.**”

Öncelikle **Sümer** ve **Eti** (= **Hatti**, **Hitit** değil) dillerinin Türkçe ile yakınlığını araştırmak için Avrupa-da o alanda tanınmış uzmanlar Türkiye’ye çağırılır (Hatiboğlu, 1963: 28-29). Örneğin Hommel (1915) **Sümerce-Türkçe 200 sözcüğü karşılaştırır** (İnan, 1936: 3). Barenton (1936) ise, “**beşbin yıl önce Mezopotam-yada mücerret bir halde bulunan bu Sümer söz köklerinin bugün canlı Türk dilinde bulunduğu**”nu ileri sürer, dünyanın en eski dilleriyle Türkçe arasındaki ilişkiler aranır. Rawlinson (1851), “**Sümerce’de, ne Hint-Avrupa ne de Sami dil öğelerinin bulunmadığı**” sonucuna varır. O bilgileri öğrenince, Sümer dilinin Türkçe olabileceği üzerinde gecelerce çalışılır.

Atatürk, **Orta-Asyada yaratılan bir uygarlığın varlığını, ve o uygarlığın çok eskilere uzanabileceğini öğrenince çok sevinir**. 1933’te “**Onuncu Yıl Nutku**”nda: “**Türk milletinin karakteri yüksektir, Türk milleti çalışkandır! Türk milleti zekidir; Büyük Türk milleti! NE MUTLU ‘TÜRK’ÜM!’ DİYENE!**” ... sözleri ile Batı’lıların karalamalarına karşı çıkar. Ankara-Kızılay’da bugün iyice bozulmuş olan, bir zamanların o güzelim **Güven Parkı**’na bir anıt diktirerek alınır: “**TÜRK, ÖĞÜN, ÇALIŞ, GÜVEN!**” sözünü yazdırır (Dilaçar, 1963: 45). Ayrıca, Ankara Üniversitesi **Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde “Hititoloji, Sümeroloji”** bölümleri açılır. Madenciligi desteklemek üzere “**Etibank**”, Dokumacılık, kumaş üretimini yeniden yerlileştirmek için “**Sümerbank**” kurularak adları ulusal ekin sözlüğüne katılıp dolaşıma sokulur. Tarih derslerinde ayrı konular olarak öğretilir. Orientalist/şarkiyatçı küfürleri, Türkçe onurlu nitelermeler ve insanca sözlerle karşılanır. Örneğin özellikle kırsal kesimi hedef seçen “**Etrak-ı bi-idrak**” sözüne karşı Atatürk: “**Bu memleketin gerçek sahibi, üretici olan köylüdür. Köylü milletin efendisidir**”, der.

2. “Öğrenci andı”. Neredeyse 900 yıl süreyle Kilise’nin, Batılıların yineleye-durdukları Türkleri “**yalancı, uyşuk, tembel, ...**” diye aşağılayıcı sözlerine karşı 1931’de **Birinci Tarih Kurultayı** ardından Milli Eğitim Bakanı **Reşit Galip** 1932’de “**Öğrenci Andı**” adı verilen aşağıdaki metni yazar. Bir genelge ile okullarda her sabah, dersler başlamadan önce, o metnin yüksek sesle birlikte okunması karara bağlanır. Uygulama 1933 yılında başlar.

ÖĞRENCİ ANDI: [Türküm, doğruyım, çalışkanım.İlkem, küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak, yurdumu, milletimi, özümden çok sevmektir. Ülküm, yükselmek, ileri gitmektir. Ey büyük Atatürk! Açtığın yolda, gösterdiğin hedefe durmadan yürüyeceğime ant içerim.Varlığım Türk varlığına armağanolsun.Ne mutlu Türküm diyene!]

3. Marş sözleriyle yüceltici savunma. Atatürk döneminde, *Ulus-devlet Türkiye Cumhuriyeti*, Batı'nın "Türk"ü aşağılamalarından en karalarına okullarda söylenecek "*Öğrenci Andı*" dışında, yazılan marş-sözleri arasına *karşı-sav*lar içeren dizeler katılır. "A" bölümünde belirtilen aşağılamalara karşı en güçlü savları içeren marşların başında: "*Onuncu Yıl Marşı*" gelir. Ötekiler "*Öğretmen Marşı, Ziraat Marşı, Adımız Andımızdır, ...*" marşları onu izler. 1933-1953 arasında okullarda, 1940'tan başlayarak özellikle Köy Enstitülerinde, benim okuduğum dönemde Kepirtepe'dede, o marşların birlikte söylenmediği gün olmazdı, diyebilirim.

i) "Onuncu Yıl Marşı"nda: *Türk'üz Cumhuriyet'in göğsümüz tunç siperi,/ Türk'e durmak yaraşmaz, Türk önde Türk ileri. / Bütün dünya öğrendi, Türklüğü saymasını.* "*Öğretmen Marşı*"nda: *Yeryüzünde yoktur olmaz Türk'e denk/Nura doğru can atan Türk genciyiz* ile yanıt verilir. "Adımız Andımızdır" içinde: *Türküz, Türküz dedikçe kalbimiz almakta hız, Türk olmayı en büyük şeref, en büyük şeref ve şan sayarız. ...* dizeleri geçer. "Harp Okulu marşı": *Bağlayamaz bir kuvvet bu kasırga milleti, Tarihler sorun ki bize "Ölmez Türk" derler*(1929).

ii. "*Türkler, tarihsiz bir toplumdur*" yargısına karşı: "Onuncu Yıl Marşı"na "*Tarihten önce vardık, Tarihten sonra varız.*" ... dizeleri katılır.

iii) "*Türkler ilim ve edebiyat bakımından dilsizdirler*" savına karşı: "Onuncu Yıl Marşı"nda "*Bu hızla kötülüğü, geriliği boğarız, Karanlığın üstüne Güneş gibi doğarız, Biz ki bütün başlardan üstün olan başlarız*"; "Ziraat Marşı"nda: "*Türk için yine yakın dünyaya örnek olmak / Bizimdir o yenilmek bilmeyen Türk benliği*" dizeleri yer alır.

Aşağılamalar yinelenedursun, o marşlar 1953'ten sonra söylenmez oldu. 8 Ekim 2013 tarihinde "*Öğrenci Andı*"nın okunmasına son verildi. Yasaklama kararı, "And"ın yazılış ve okunma nedenleri tam bilinmeden, dış-güdümlü olarak alınmış olsa gerek; nitekim, "sessiz ve derinden" aydınlatma, eğitimi-düzeysizleme uygulamaları daha 1946'da başladı. "Duyduk duymadık" demeyin; sevenlere anımsatılır! **KAPKARA (Kepirtepe'den):** *Kap kara, korkunç bir geceydi, Türkeline bu işkenceydi, Tanrıdan bir Güneş istedik, "Yaşamak hakkımızdır!" dedik. O bize doğunca Samsundan, Dünya uyandı uykusundan! ...*

¹H. İnalcık, D. Avcıoğlu, M. Akdağ, E. Aydın, ... E. Said (1978, 1993), ... tarih kitaplarında, Demircan, Ö.: 1988, 2000 kaynaklarında verilen yayınlarda, S.Güneri: 2018'deki veriler ışığında bunları açıkça görmemek olanaksızd

KURTULUŞ YOLUNDA

M.Okan Baba

Mondros Mütarekesinden sonra Mustafa Kemal Paşa İzzet Paşa tarafından İstanbul'a çağrılınca 7 Kasım 1918'de yerine Ali Fuat Paşayı vekil bırakır.13Kasım 1918'de İstanbul'a gelir.İtilaf devletleri İstanbul'u işgal etmişti. Donanmaları Çanakkale'den geçip İstanbul'a birkaç kilo metre ilerdeMarmara'da demir atmış, Toplarını Yıldız Sarayına çevirmişti.Mustafa Kemal Paşanın yaveri Donanmayı gösterince Mustafa Kemal Paşa "Geldikleri gibi giderler" der. Sonra perapalas oteline yerleşir.İstifa eden İzzet Paşayı sadrazamlık sarayında görmeye gider.Onunla konuşur,istifasının doğru olmadığını söyler.Yeniden kabine kurmasının iyi olacağını anlatır. Ancak Vahdettin Tevfik Paşayı sadrazam atamış kabineyi kurmakla görevlendirmişti.Mustafa Kemal Paşa ,Tevfik Paşanın meclisten güven oyu almaması için sivil kıyafetle meclise gelir .Tanıdığı mebuslara Tevfik Paşaya güven oyu vermemelerini ister. Hatta bir kısa toplantı yapar durumu anlatır .Bir çok kişi onu haklı bulurlar . Meclis toplanır dışarda sonucu bekler. Tevfik Paşa güven oyu alır .

Mustafa Kemal Paşa eve gider sarayı telefonla arar,Padişahla görüşmek için izin alır. Cuma selamlığından sonra görüşebileceğini bildirirler. Selamlıktan sonra huzura kabul edilir.Değişik konular üzerinde konuştular.Bu uzun görüşmeden ne çıkacağını birçok kişi merak eder. Konuşmas sırasında Mustafa Kemal Paşa yönetim ilgili düşüncelerini anlatmaya başlayınca Vahdettin söze girer:
-Ordu komutanı ve subayların Seni çok sevdiklerinden eminim.Bana teminat verebilir misin?,der. Mustafa Kemal:

-Gerçi ben İstanbul'a geleli birkaç gün oldu.Buradaki durumu yakından bilmiyorum .Fakat ordu komutanı ve subaylarınZatı şahanenize karşıbulunması için hiçbir sebep olacağını sanmıyorum. Onun için temin ederim ki fenalık beklemez.
-Yalnız bugünden bahsetmiyorum bugün ve yarından Dedi, ayağa Kaltı vahdettin
-Siz akıllı komutansınız. Arkadaşlarınızı tenvir (aydınlatmak) teskin (yatıştırmak) edeceğinize eminim. Der görüşme biter.Mustafa Kemal Padişah'tan ümidini keser.
Bu sırada İstanbul'da işgal kuvvetleri hakimdir.Basın ikiye bölünmüş kavga içindedirSavaş nedeniyle gelen göçmenler perişandır. İstanbul halkı korku içinde,ne geleceğinden emin değildir.
, komutanlar sürgünde veya tutukludur.İşgalcılar Türklere

(7)

İnsanlık dışı baskılar yaparlar. Mustafa Kemal Paşa evdeyken İtalyan devriyeleri evi aramaya gelirler .Mustafa Kemal kendisinin birGeneral olduğunu, emri veren komutanın kim olduğunu sorar”Burada bekleyiniz komutanınızla görüşeyim” der.Evde telefon olmadığı için komşunun evine gider. Komutanla konuşur.Komutan ,devriye komutanı ile konuşmak ister. Konuşur.

Devriyeler evi aramadan oradan ayrılırken bir kart bırakırlar.”Bu aileye dokunmayınız” Yazmaktadır. Fakat ertesi gün Mustafa Kemal evde yokken gelen İngiliz devriyesi eve girmek isteyince,kartı gösterirler İngiliz devriyeleri kartı yırtar. Eve girip evi ararlar.Zübeyde Hanım korkudan bayılır.Kızı ve evdekiler onu yatıştırdı.

Mustafa Kemal Paşa bu ortamda önce bir ticaret işine girer.Fakat ortağı bir dolandırıcı çıkar, elindeki paralar gider.Fethi BeyleBirgazeteçıkarmaya girişiminde bulunur.Fakat beklediği sonuculamaz.

Bir yandan da kurtuluş için yollar ararÖnce tanıdığı asker vekomutanlarla görüşür. Üç kişiden oluşan ”Bir gizli komite kurar.Amaçları padişahıdeğiştirmek, hükümeti yıkıp yeni bir hükümet kurmaktır.Bunun İstanbul ortamında gerçekleşmesinigüç olduğunu İtilaf devletleri buna izinvermeyeceğini düşünürler.Bu sıradaVahdettin Kanuni Esasinin padişaha tanıdığı yetkiyedayanarakII.Abdülhamit gibi meclisi dağıtmıştır.Bir süre sonra Tevfik PaşaHükümetini değiştirmiş Damat Ferit Paşayı sadrazam yapmış,Hürriyet ve ihtilaf partisi hükümeti kurulmuştur

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları bir yandan çalışırken 20 Aralık 1918’de İstanbul’a Tedaviye gelen Ali Fuat Paşa (Cebesoy)Kendi evine uğradıktan Sonra o sırada hasta olan Mustafa Kemal görmeye gelir. Mustafa Kemal Paşa yatağında oturarak, Anadolu’nun durumunu sorar, Ali Fuat Paşa anlatır.

Kendisi de İstanbul’un siyasi havasını anlatır. Karşılıklı sorunlar üzerinde dururlar, Ali Fuat Paşayı akşam bırakmaz Anadolu ve İstanbul üzerinde sorunları konuşurken bir noktada buluşurlar.

”Tek kurtuluş yolu bir ulusal hareket yaratmaktır .Ordu ve ulus

El ele vermeli beraberce bir hareket yapılmalıdır.” Sonucuna varırlar.Bazı konular saptarlar.Fakat Ali Fuat Paşa XX.Kolordu

Kumandanı olarak izin süresi bitmiştir.Görevinin başına dönecektir.

Mustafa Kemal Paşa onu yerine vekil atarken emrindeki

Kolordunun bir jandarma görevi yaparak sınırda kalmamasını.

Orta Anadolu’ya geçmesini söyler.Ali Fuat Paşa dağlardan derelerden geçerek Anadolu içinde kolorduyu götürmeye çalışır.Ordusunun başına giderken Konya’da buluşmak üzere ayrılır.

Mustafa Kemal,kurtuluşa giden yolu ararken bir yabancılarındikkatini çektiği için onunla ilişki kurmaya çalışırlar.İngilizlerin

(8)

Ne düşündüğünü anlamak için Perapalas otelinin müdürü ile

Daily Mail gazetesini muhbiri G.Ward Princ ile görüştü. "Türklerin

Birinci Dünya Savaşın girmelerini yanlış olduğunu." Anlatır.Bu İngilizleri umutlandırır.Fakat Mustafa kemalin amacı durumu öğrenmek içindi.

Mustafa Kemal Paşaya önceden tanıdığı bir arkadaşı "Ben yabancılarla temastayım size nekadard önem verdiklerini biliyorum.

İngiliz elçiliğinde bir Mösyö sizinle görüşmek istediğini birkaç defa söyledi." Yanında olan Fethi Beyle gözgöze geldiler

İşaretle anlaştılar. Kabul ettiler. Mustafa Kemal görüşmeyi kabul etti. Bir hanımın evinde İngiliz buluştular.Bu kişi İngilizlerrin

Konsolosluğunda bir Papazdı.Önce padişahla görüşmüş ona bazı talimatlar vermişti. Aynı zamanda İngilizMuhipleri Cemiyetinin

Başkanıydı. Ayrıca İngilizlerin propagandasını yapar.İnglizlerin yönetimi eline almasını isteyenler , onun konuşmasından rahatlık duyarlardı..Adı Frew Olan bu papaz,Türkiyenin yaptığı kötülüklerden söz etti.Okadarileri

gitti ki "Eğer hepsi bilinsemedeniyet dünyasının bu memleketi belki de büsbütün ortadan kaldıracağını anlattı.

.Mustafa Kemal Paşa "Bu Hanımla kocası sizin benimle

görüşmek istediğinizi ve böylebir buluşmanın yararlı olacağını

Söylediler. Bunları anlatmak için mi beni aradınız? Dedi.'Papaz tekrar"Önce İttihat ve Terakkinin cinayetlerini tasdik etmelisin,iz."dedi.

Mustafa kemal paşa," ittihat ve Terakkinin birçok kusuru olabileceğini fakat vatanseverliğinin her türlü tartışmaların üstünde olduğunu "Söyledi. Konuşmayı bitirdi.Kuva-yı Milliye döneminde bu papaz Mustafa kemal Paşa ile görüşmek istedi ,fakat buna müsaade etmedi.

İtilaf devletleri işgale karşı İstanbul'da bir örgütlenme anlamaya

Çalışıyorlardı.Böyle bir örgütün başa kimin geçeceğini araştırı- yorlardı.Bir gün bir tanıdığı İtalyan bir kişinin görüşmek Mustafa kemal ve Fethi beyle görüşmek istediğini söyledi. Bir İtalyan

Mimarın evinde buluştular.Gelen kişi Türkiye dostu olduğunu,

hükümetin yetersizliğinden memleketi savaşa sürüklediğini, memleketin kötü duruma düştüğünü ,Mustafa Kemal Paşaya

Ve Fethi Beye yeni bir hükümet kuracak kadar örgüt ve adamları

olup olmadığın sordu.Mustafa Kemal Paşa ilk gördüğü bu adama

çalışmaları hakkında bilgi vermedi.Ancak Fethi Bey kuvvetli olduklarını ve güçlü arkadaşları olduğunu söyledi''O halde kendinizi göstermelisiniz''dedi. Bu gelen

adamlar, İtalya'nın komiseri Kont sfroza'nın adamlarıydıMustafa Kemal durumu öğrenmek için adalarını göndermişti.Mustafa Kemal İzmir'in işgalinden sonra bir

silahlı harekete başlarsa İtalyanların silahla destekleyeceklerine söz verdiler.Gerekli ortam hazırlandıktan sonra Mustafa Kemal Paşa sfroza ile tanıştırıldı.Kont Mustafa

(9)

Kemale başınız sıkılırsa her zaman ona güvенеbileceğini açıkça söyledi. Mustafa Kemal ona pek açılmadı. Fakat Mustafa Kemal İtalyanların desteğinden yararlanabileceğini düşündü .İtalyanlarda İzmir'i Yunanlılar işgal edince daha geniş toprak almalarına engel olmak ,kendilerine paylaşmadan daha geniş olmasını ve halkın onlara sempati duyması için bu öneileryapıldığını anlayınca üzerindedurmadı. Mustafa Kemal amacının nasıl gerçekleştireceğini düşünürken ,Trakya'da kolordu komutanı olan Kazım Karabekir Paşa Erzurum'daki XV .Kolordu komutanlığına atanmıştı. İstanbul'a gelince Mustafa Kemali görmeye gitti. KazımKarabekir, Ali Fuat Cebesoy'un anılarına göreMustafa Kemali Harp Okulundan tanır.Mustafa KemalKafkas Cephesine XVI.Kolordu Komutanı olarak gittiği zamanKazım Karabekir orada görevliydi. Kazım Karabekir Mustafa kemale durumu sorar. O da dikkatlice durumu anlatır.Fakatkesin ne yapacağını söylemez.Kazım Karabekir "Siz bir şey yapmazsanız, ben yapacağım" der. .Mutafa Kemal Paşa "Kolordunun başına git, oraları hazırla çevreyle ilişki kurZamanıgelince gerekeni yaparız." Kazım Karabekir Erzurum'a gider.

Mustafa Kemalın elinde iki kolordu vardır. Bu Mustafa Kemlin. üzerinde iyi bir etki yapar.Şimdi Anadolu'ya geçme Yollarını aramaya başlar.

Albay İsmet Bey (İnönü) Mütarekeden sonra Harbiye Nezareti'nde bir göreveatanmıştır.Orada çalışmalarını sürdürür.Mustafa Kemal Paşabir gün onu evine çağırır. İsmet Bey gelir,gülerek" Ne haber ?Bir şeyler var galiba?" Der .Mustafa Kemal Paşa,masasının üzerine bir haritaaçtı."Mesela hiçbir sıfatım ve yetkim olmadan Anadolu'ya gitmek ve orada milleti uyandırarak kurtuluş aramak için en elverişli bölge ve beni o bölgeye götürecek enkolay yol hangisidir?" der.İsmet Bey cebinden pergeline çıkarır Ölçer biçer."Anadolu'ya gitmek için yollar çok" der.Sonra "Demek kararnızı verdiniz ne yapacağınızı ne zaman söyleyeceksiniz bana?" "der.Mustafa Kemal Paşa "sırası gelince" diye yanıtlar.

İtilaf devletleri 1916 Türkiye'yi bölmek ve yok etmek için plan yaparken Ermeni lideri Bogos Nubar Paşa ile bir anlaşma imzaladılar. Bu anlaşmaya göre Kilikya'da Türklere karşı savaşmak üzere bir Ermeni Lejyonu kurulacaktı.Bu ilerde Emeni devletinin çekirdeğini oluşturacaktı.1915 tehciye gidenErmeniler geri dönüp Türkleri yok etmek için savaştılar.Bu savaş Mondros Mütarekesinden sonra da sürdü.İngiltere ve Vilson'un Yolundan giden ,Türkiye'nin bölüşülmesi için bazı topluluklar ortaya çıktı.Vilsoncular,Kürtçüler,İngiliz MuhiblerCemiyeti,bunlar işgalden güç alarak harekete geçtiler.Vahdettini içinde olduğu İngiliz Muhipler Cemiyeti İngilizlerle işbirliği yaptı.Mütarekeden

Sonra bu guruplar İngilizlerin etkisiyle Karadeniz kıyısında Pontos

Devleti , doğuda Bir Ermeni devleti, bir Kürt devleti kurmak için harekete geçtiler bölgenin yerli halkıkendi hukuklarını korumak içinMüdafaa-i Hukuk Cemiyetini kurdular.

Hükümet Mustafa Kemal Paşanın İttihatçılara karşı olduğunu, onu

kendi yanlarına çekmek istiyorlardı. Ali Fuat Cebesoy Dahiliye Nazırı Mehmet Beyin akrabası oluyordu. Bir gün ona Mustafa kemalPaşadan söz eder. İkininibir yemekte buluşturur. .Kuşuşmalar güzel birhavada geçer. Mustafa Kemalın

Paşanın amacı hükümeti içinden tanımak ve içine sızmaştır. Fakat Mehmet Bey İngilizlerin adamı olduğu için bu yöntem gerçekleşmez. Anadolu'ya geçmenin zamanın geldiğine karar verir. Fakat askeri bir görevle gitmek istiyordu. Rauf Beyle Şişlideki evde bu konuları kuşuştular. Anadolu'da Ne yapabileceklerini düşündüler. Rauf Bey deniz subayı olduğu için askerlikten ayrılması gerekiyordu, görevden alınması için Bahriye Nezaretine başvurdu. Sadrazam Damat Ferit, onu çağırıldı. "Bu da nerden çıktı.?" Diye sordu. Kararından vaz geçmesini söyledi. Ancak Rauf Bey onu ikna etti. Askerlikten ayrıldı. İtilaf devletleri Karadeniz'de Pontos kırıallığı, Ermeni devleti, kürt devti kurmaya çalışıyorlardı. Bu bölgelerde Rumlar, Ermeniler Müslümanlara saldırıyorlardı. Fakat işgalciler, Türklerin azınlıklara zulüm ettiğini rapor ediyorlardı. Mütareke Komisyonu bu raporları Sadrazam Ferit Paşa göndrriyorlardı Önlem almasını istiyorlardı."Hükümet bu işi yapmazsa Kendileri yapacaklarını" bildirdiler. Damat Ferit dahiliye Nazırı Mehmet Beyi çağırıldı. Mehmet Bey Mustafa Kemal Paşayı İstanbul'dan uzaklaştırmak istiyordu. Bu nedenle Mehmet Bey "Bu olayları merkezden yönetilmesinin zor olacağını, yerli yöneticilerin gücü yetmediğini, genç ve dinamik bir askerin gitmesi gerektiğini anlattı. Damat Ferit "böyle birini söyle" deyince dahiliye Nazırı "Mustafa Kemal' 'dedi .Damat Ferit ile Mustafa Kemali bir yemekte buluşturdu. Görüşme iyi bir havada geçti. Bir süre sonra Harbiye Nazırı Şakir Paşa, Mustafa Kemali çağırıp önüne bir dosya koydu. MustafKemal dosyayı inceledi .Şakir paşa Dama Ferit Paşanın düşüncelerini aktardı: Mustafa Kemal Anadolu'ya giderek Türklerle Rumlar arasındaki durum hakkında bir rapor hazırlamasını uygun gördüğünü aktardı.. Mustafa Kemal heyecanını belli etmeden görevi kabul etti. Mustafa Kemal Paşa "Görevi bundan ibaret mi olacak?" Şakir paşa sadrazamla bunu kuşuştuklarını söyler. Mustafa Kemal "Yalnız mücade buyurursanız tayinim usulü dairesinde yapılsın. Zatı alinizi bununla meşgul etmeyelim. Bu konuda Genelkurmay başkanlığı ile görüşsem olurmu? Şakir paşa "hay hay" der.

Mustafa Kemal Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşayı (Çakmak) aradı. Hükümet işkal komutanını karşılamak İstemiş, Fevzi Paşa ben karşılamam, demiş. Sonra hastayım diye evine gitmiş. Onun Yerine Diyarbakırlı Kazım paşa (inanç) bakıyordu. Kazım Paşa, Mustafa Kemalın arkadaşığıydı. Mustafa Kemalın o günkü durumunu bilmiyordu

Mustafa Kemal, Kazım Paşanın odasına girince “Ne oluyor” dedi. Mustafa Kemal durumu anlattı. Kazım Paşa”Ordu müfettişlikleri var. Oralara bu sıfatla gidebilirsin”dedi. Kazım Paşa, Harbiye Nazırından kesin direktif almak için gitti. Aldığı direktife ”Mustafa Kemal Paşa Samsun taraflarında Rumlara saldıran Türkleri cezalandıracak, ayrıca yakında bulunan çeşitli yerel örgütleri de dağıtacaktır. Mustafa Kemali bunun için yolluyoruz. Sadrazamla birlikte ona bir salahiyyetname vereceğiz. Direktifte bunlar yazıyordu. Mustafa Kemal Paşa “Onlar istiyorlarsa daha fazlasını yazınız. Yalnız bir iki noktayı ben not ettireyim.” dedi.

Mustafa Kemal yetki konusuna önem veriyordu. Bunun İçin Samsun’dan başlayarak bütün doğu vilayetlerinde bulunan kuvvet komutanlarına ve bu vilayetlerdeki valileri emrine alabilmeli, bundan başka bu bölge ile ilgili bulunan askerlik ve idarelere makamlarına emir verebilmeliydi. Kazım Paşa yüzüne baktı

-Bir şey mi yapacaksın?

-Kulağını bana uzat, evet bir şey yapacağım. Bu

Maddeler olsa da olmasa da yapacağım. Ded. Talimnameyi Kazım Paşa hazırlamış Nazıra götürmüş Şakir Paşa imzasını koymaktan çekinmiş “mührü basarım” demiş Mustafa Kemal Paşa mühürlü talimatnameyi katlayıp cebine koymuş. Mustafa Kemal Paşa o andaki duyguların şöyle anlatır.

“Harbiye Nezaretinden çıkarken heyecandan dudaklarımı ısırığımı hatırlıyorum. Kafes açılmış önümde geniş bir alem. Kanatlarını çırparak uçmaya hazırlanan bir kuş gibiydim.”

Mustafa Kemal Paşa Hapisteki Fethi Beyi görmeye gitti. Hapishane müdürü onu karşıladı”Paşam haberi duyduk, Anadolu’ya gidiyormuşsunuz Ne zaman emrederseniz istediğiniz kişileri serbest bırakır Kendim de gelirim.” der. Ali Fethi Beyle yalnız görüştü. Yapacaklarını ona anlattı. Sonra Mustafa Kemal Paşa Karargahını seçti .Albay Kazım Bey (Dirik) Albay Refet Bey(Bele) Doktor Refik Bey (saydam)yanına aldı. Rauf Bey karayolu ile gidip Sonra bir yerde buluşacaklardı.

Damat Ferit Mustafa Kemali yemeğe davet etti. Mustafa Kemal’in gitmesi için henüz kabinenin kararı çıkmamıştı. Özellikle şeyhülislam Mustafa Kemale karşıydı. Bunun için onun ne yapmak istediğini anlamaya çalışıyordu. Bununla yemeğe davet etti. Misafir salonuna aldılar, aralarında kısa bir konuşma geçti. Sustular. Bir ara Damat Ferit saatine baktı .Biraz sonra Cevat Paşa geldi .Yemek salonun geçtiler. Yemek bittikten sonra damat Ferit Mustafa Kemal’in görev sınırlarını öğrenmek istiyordu. Bir harita üzerinde bilgi verdi Mustafa Kemal, gerekli yerlerde alacağı önlemlerin üzerinde şimdiden belli olmayacağını anlattı. Cevat Paşa ‘görmeden bir şey söylemesinin yanlışlığına yol açabileceğini

söyledi. Damat Ferit ne zaman hareket gideceğini sordu. Arzu ederseniz ben hazırım yarın veya öbürgün "dedi Mustafa Kemal. Damat Ferit "Zatı şahaneyi ziyaret ettiniz mi?" 'dedi." Henüz irada buyrulmadı" "Ben irade-i seniyei tebliğ ediyorum. Yarın Kendisini ziyaret ediniz." Mustafa Kemal Harbiye nazırını ve Dahiliye Nazırını aradı. Yerlerinde bulamayınca durumu bildirmek için Babı Aliye gitti. Oraya geldiğini duyanlar oraya toplandılar içlerinden biri." ne küstahlık işittiniz mi efendim Yunanlılar İzmir'e çıkıyor."dedi. Mustafa Kemal "Ya bu da mı oldu?" der. Duygularını belirtir. Orada bulunan nazırlara ne yapacaklarını sorar. "Protesto edeceğiz "derler. Mustafa Kemal: "Protesto doğrudur. Ancak böyle bir protesto ile Yunanlıların İzmir'den geri çekileceklerine veya İngilizlerin onları geri çekeceklerine ihtimal veriyor musunuz?"der."Fakat ne yapabiliriz.?' 'dediler Mustafa Kemal " Belki daha kesin tedbirler düşünülebilir." "Mesela ne gibi?" deyince İçlerinden biri" Öyle hareketlere kalkarsak bize ne yaparlar bilir misiniz" der. Mustafa Kemal Avni Paşanın elinden Tutar "Bizi Anadolu'ya götürecek gemi hazır mı "der. Avni Paşa "Çoktan tertip ettim. Bandırma vapuru emrinizdedir." Yanıtını alınca, Doğrudan doğruya kaptana emir verebilir miyim?" Bunu sağlamak için Avni paşadan kaptana bir emir yazdırıp imzalatı.

Mustafa Kemal Paşa, padişahı gitti. Vahdettin ile görüştü konuştu. Padişah ona övücü sözler söyledi. Mustafa Kemal durum hakkında bilgiler verdi. Padişaha teşekkür etti. Padişahta ona başarı temenni etti. Ancak Mustafa Kemal bu güzel sözlerin altında padişahın gizli düşüncesinin bunlar olmadığını sezdi. Padişaha teşekkür ederek ayrıldı. Şişlideki evine gitti Tam evden ayrılacağı sırada Rauf Bey gelerek, Mustafa Kemal'e" İngilizlerin ya hareketine izin vermeyecekleri ya da yolda vapuru batıracakları söylentisinin dolaştığı bilgisini verdi. Bir başkası da gelip aynı söylentileri anlatınca Mustafa Kemal otomobiline atlayarak Galata 'ya gelir oradan sandalla gemiye gider. Gemide Kaptana hareket emri verir. İstanbul Boğazından çıkınca kaptana sahile yakın gitmesini emreder. Bundan sonra en yakın kara parçasına çıkmayı düşünür. Sinop'a gelir. Fakat Sinop'tan Samsun'a yol olmadığını öğrenir. Oradan zorlukla Samsun'a ulaşır. Tarih : 19 Mayıs1919

GÜREN (CORNUS)

Prof. Dr. Süreyya Ülker

Eski bir kaynakla (16. yy) (Tar) halk dilimizde (Derl) kızılıcık anlamında kullanılan “güren” sözü Tietze’ye (1955, 2016-2020) göre Rumca “krano”dan bozmadır. Yunancası “kraneia” ya da “kranon”dur (Liddell-Scott-Jones). Halk dilimizde “küren” (Derl) biçiminde de kullanılan bu söz Gülensoy’a (2007) göre halk dilimizde böğürtlen anlamına gelen “kür” sözünün türevidir. Tietze (2016-2020), böğürtlen anlamındaki “kür”ün kökenini bilemediğini belirtmiştir. Ahmet Vefik Paşa (2000) ile Şemsettin Sami (Fraşerî 2010) Arapça adı Bedeviyan’a (1936) göre “dûm” (Hyphaenethebaica) olup, Bedeviyan’ın Türkçesini “dum ağacı” biçiminde verdiği bir ağaçla bu ağacın zamkının adını “kören” olarak vermekte, bu sözü Türkçe dışında bir kökene bağlamamaktadırlar. Bu söz Konya’da, “gören” biçiminde, “ağaçlardan elde edilen bir çeşit zamk” anlamında kullanılmaktadır (Derl). Adı geçen ağacın İngilizce adı sancıköklü (zencefilli) çörek ağacı anlamına gelen “gingerbreadtree”dir (Bed 1936). Bu, yemişinin etinin tadının zencefilli çöreği andırmasına dayalı bir adlandırmadır. Räsänen (1969) Güney Sibirdilcelerinde öz dikenli (Smilax) anlamına gelen bir kören sözünü Türkçe dışında bir kökene bağlamamaktadır. Burhân (2009) çevirisinde al at donunun Farsça adı olan “kurân”ın özleyin Türkçe olduğu belirtilmiştir. Bu söz tarama sözlüğüne “güren” biçiminde girmiş, ancak kızılıcık anlamındaki gürenle birleştirilmemiştir. Doerfer (1963-1975) Farsçaya Moğolcadan geçen iki ayrı küren sözüne yer vermiştir. Bunlardan ilki al at donu, ikincisiyse araba kalesi (Wagenburg) anlamındadır. Moğolcada kürenğ biçiminde de söylendiğini belirttiği ilkinin Ramstedt’e göre sonbahar anlamındaki Türkçe güzün eski biçimi olan küzden bozma olduğunu belirtmiştir. Yapıtının dizininde bu sözün Farsçaya Türkçe üzerinden geçtiğini de belirtmiştir. Anadolu’da yadıl hayvan sürüsü anlamına gelen küreniyse Moğolca kökenli ikinci kürenğle birleştirmiştir. Karaağaç (2008) Farsçadaki her iki küreni de Türkçe verintiler olarak değerlendirmiş, bunları biribirileriyle birleştirmiştir. Küren nitemiyle adına ayrı başlıklar açmış, hayvan sürüsüyle doru at anlamına gelen kürenleri, ikisi de ad olduğundan tek başlık altında ele almıştır.

Doerfer (1963-1975) Ramstedt, Poppe, Joki’nin ayrı ayrı çalışmalarda Moğolca kürenği kır sansarı (Mustelaputorius) anlamına gelip, özleyin koyu kahverengi

(14)

anlamına geldiğini yazdıkları Türkçe “küzen”, bunun Moğolcası olan “kürene” ile birleştirdiklerini belirtmiştir. Clauson (1972), Joki’ninküzen ya da küzenğin Türkçede koyu kahverengi anlamına geldiği yolundaki savının kanıtsız olduğunu, dolayısıyla koyu kahverengi anlamındaki Çuvaşça “keren”inküzenle birleştirilemeyeceğini, ayrıca Ana Türkçe “-nğ”nin Çuvaşça eşdeğerinin “-m” olduğunu, dolayısıyla Çuvaşça kerenin Kazan Türkçesinden geçmiş olabileceğini belirtmiştir. Clauson’un (1972) Divan’da geçen biçimini küzen biçiminde okuduğu sözü Atalay (Div 1972) ile Räsänen (1969) “küzün” biçiminde okumuş, Atalay Kaşgarlı’nın tanımını “kendisiyle serçe kuşu, tarla sıçanı, köstebek gibi şeyler avlanan sıçan cinsinden bir hayvan” biçiminde çevirmiştir (Div 1972). Räsänen (1969) kır sansarı anlamında yer verdiği sözcüğün Kırım’da kullanılan biçiminin “güçen”, Macarcaya geçen biçiminin “görény” olduğunu belirtmiştir. Öte yandan Kırım’da kullanılan gücenin kaynağı olan Osmanlıca “göcen”i göç- eylem köküne bağlamıştır. Daha sonra Gülensoy (2007) da bu görüşü savunmuştur. “Göçen, göçer, göçken” gibi biçimlerinin Kamus’ta (Fraşerî 2010) yer almasına karşılık sözcüğün 14. yy’ye dek göcen biçiminde izlenmesi (Tar) bu görüşün doğruluğuna gölge düşürmektedir. Clauson (1972) “görény”nin yanı sıra Moğolca küreneyi de küzenden bozma Türkçe bir verinti olarak değerlendirmiştir. Tavşan yavrusu anlamındaki göcenin kökeni Eren’e (2020) göre belli değildir. Tietze’nin (2016-2020), kökeninin Eski Türkçe “küçin”e dayandığı yolunda verdiği bilgi Tezcan’ı (1993) yanlış değerlendirmesine dayalıdır. Kücin, küçin, küçün sözleri Divan’da (1972) “zor ile” anlamındadır. Bu yanlışın, Tietze’nin sözlüğünün yayın yönetmeni olan, Tezcan’ın gözünden kaçmış olduğu anlaşılmaktadır. “Közen” Kıpçakçada gelincik; “küzen” dağ gelinciği (Mustelaputoriusfuro), gelincik, sansar, yer iti (firavun faresi, firavun sıçanı, Herpestesichneumon, Mungosichneumon), “kara küzen” ise kır sansarı anlamındadır (Toparlı 2003). Karaağaç (2008) küreneyleküzeni fare anlamına gelen “küskü” ile birleştirmiştir.

Kamus’ta (Fraşerî 2010) göcen tavşan yavrusunun yanı sıra benekli tavşan, kır sansarı anlamlarındadır. Lehce-i Osmanî’de (Vefik 2000) “göçegen, göçen” kır sansarı anlamındadır. Göcense kerkeneze benzer bir kuş olarak tanımlanmıştır. Konya’da “göcegen” bir çeşit kuş anlamındadır (Derl). Çarşamba’da “gücügen” kartal anlamındadır (Derl). Eski kaynaklarda “gücügen, güçken, gücügen” baykuşa benzer alaca renkli bir kuş” anlamındadır (Tar). Bu sözlere “gücigen, gücügen, gücügen” biçimlerinde yer veren Tietze (2016-2020) bu sözlerin

(15)/

akbaba, kartal anlamlarına geldiklerini, Kıpçakçada kartal anlamına gelen “köçgen”den bozma olduklarını, onun da Clauson’a göre göçkün anlamındaki “köçgün”den bozma olduğunu belirtmiştir; ancak tarama sözlüğünde tanımlanan kuş kartal ya da akbaba olmayıp, bu sözler küçük anlamındaki “güccük”ün(Ülker 2022) türevleri olabilir. Clauson (1972) da bu sözleri köçgenle birleştirmemiştir. Sinop’tan tavşan yavrusu anlamında “gösen” biçimi derlenmiştir (Derl). Eski kaynaklarda göcen “kokarca sansar cinsinden kediye benzer bir hayvan” anlamındadır (Tar). Räsänen (1969) bu hayvanın adını alaca kaya sansarı (bunterSteinmarder) olarak vermiştir. Kaya sansarının (Martesfoina) böyle bir alttürünü bulamadık. Tanımlanan hayvanın kır sansarı olabileceğini düşünüyoruz. Tarama sözlüğünde “göjen” biçimi de verilmiş, ancak buna ilişkin tanık gösterilmemiştir. Çağdaş sözlüklerden Madran (1984) göcenin kır sansarı anlamına da yer vermiştir. Göcenin Kırım’da kullanılan biçimi olan “güçen”iküzenle birleştiren Räsänen’e katılıyor, göcenin küzenin Oğuzca eşdeğeri olabilecek “güzen”den bozma olduğunu düşünüyoruz. Eski kaynaklardan göcen biçiminde aktarılan verinin doğrusunun gücen olabileceğinden kuşkumuz var.

Tietze (1955, 2016-2010), halk dilimizde kızılıık anlamında kullanılan “eğran, eğren, eren, ergen, giren, kiren” biçimlerini de gürenle birleştirmiştir. Derleme sözlüğünde “kürem, küren” biçimleri de vardır. Tietze’nin verdiği “giran” biçimininse doğrusu “kiran”dır (Derl). Eren (1960, 1999, 2020) “e”li biçimleri yine kızılıık anlamına gelen Rumca “akrani” ile birleştirmiştir. Derleme sözlüğünde “e”li biçimlerin gürenle de olgun anlamındaki ergenle de birleştirilmemesi, onların da bu kanıda olduklarını göstermektedir. “G”li, “k”li biçimlerin hepsini 1960’ta Tietze gibi krano ile birleştiren Eren 1999’da güren-kireni giren-kirenle birleştirmemiş, kızılıık anlamındaki gürenle kürene sözlüğünde yer vermemiştir. Gülensoy (2007) ise gireni de Türkçe kürenle birleştirmiştir.

Ramstedt’in, al at donu anlamındaki küren niteminin Türkçe küzden bozma olduğu yolundaki görüşüne katılıyor, gören, güren, kören, kürem, kürenin bu nitemden kaynaklandığını düşünüyoruz. Böğürtlen anlamındaki kürün bu sözlerle değil, çalılık anlamına gelen “gür” ile birleştirilebileceği kanısındayız. “E”li biçimlerin Eren’in ileri sürdüğü gibi “akrani”den, girenle kireninse Eren ile Tietze’nin düşündükleri gibi “krano”dan bozma olabilecekleri kanısındayız.

(16)

Kimi kaynaklar Arapça “dûm”un doğru biçimini “devm” (Tietze 2016-2020) (dawm) biçiminde vermekte, bunun özleyin Bedeviyan’ın (1936) Arapçasını “dôm”, Türkçesini “dum” olarak verdiği “bodur aya ağacı (palmiye) (Madran’da (1984) Chamaerops) ya da kısa vaz (hurma)ağacı”nın (Bedeviyan’da Chamaerops humilis) karşılığı olduğunu, Hyphaenethebaica’nın doğru Arapça adının “şecerülmûkl” olduğunu belirtmektedirler. Bedeviyan (1936) bunu “shag. el mûql” biçiminde “dûm”un eşanlamlısı olarak vermiştir. Kamus’un (Fraşerî 2010) Yavuzarslan’ca yeni yazıya çevrilen basısında kören başlığı altında “devm” biçimi kullanılmıştır.

Geçen yazımızda Tietze’nin sirkenin kökenini bilemediğini yazdığını belirtmiştik. Tietze’nin sözlüğünün elimize yeni geçen 2. basısında (2021) bu sözü Steingass’ta (1947) “orage” anlamında geçen Farsça “serkan” ile birleştirdiğini gördük. Orage, karapazı anlamındaki İngilizce “orache”ın Orta İngilizce biçimidir (Webster 1993). Silkin- eylem gövdesinin Azerbaycan Türkçesinde “serken-“ biçiminde kullanılması (Altaylı 2018) Farsça serkanın Türkçe bir verinti olduğunu düşündürmektedir; Ancak sirkenin Azerbaycan Türkçesinde serken biçiminde kullanılmaması (Altaylı 2018, Şireliyev 2003) düşündürücüdür. Karapazının Farsçada yaygın olarak bilinen adları sermak (Steingass 1947), serme (Steingass 1947), sermec (Burhân, Steingass 1947) ile “sermek”tir (Burhân, Steingass). Steingass “sermak”ı Arapça bir alıntı olarak değerlendirmiş, Farsça dışında bir kökene bağlamadığı öbürkülerle birleştirmemiştir. Burhân’da da sermec ile sermek Farsça dışında bir kökene bağlanmamış, sermec başlığı altında Arapça “sermak”ın Farsçadan bozma olduğu belirtilmiştir. Yine sermec başlığı altında koyun sarmaşığının (Atriplex hastata L., yabanî karapazı) döleşinin atılması üzerinde çok etkili olduğu belirtilmiştir. Bu da sirkenin atan anlamında da olabileceğini göstermektedir. Koyun sarmaşığının güncel Latince adı Atriplex prostrata Boucher ex DC.’dir (en.wikipedia Atriplex prostrata 2022).

Altaylı S. Azerbaycan Türkçesi sözlüğü. TDK. Ankara, 2018.

Bedevian AK. Illustrated polyglottic dictionary of plant names. Argus and Papazian Presses. Cairo, 1936.

Burhân-ı katı. Tebrizli Mehmet Hüseyin. Çev. Mütercim Âsım Efendi. Haz. Öztürk M, Örs D. TDK. İstanbul, 2009.

(17)

Clauson G. An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish. University Press. Oxford, 1972.

Türkiye’de halk ağzından derleme sözlüğü. TDK. Ankara, 1963-1982.

Divanülûgat-it Türk dizini. TDK. Ankara, 1972

Doerfer G. Türkische und mongolische Elemente im neupersischen. Franz Steiner Verlag GMBH. Wiesbaden, 1963-1975.

Eren H. Anadolu ağızlarında Rumca, İslâvca ve Arapça kelimeler. TDAY 1960: 295-371.

Eren H. Türk dilinin etimolojik sözlüğü. Ankara, 1999.

Eren H. Eren Türk dilinin etimolojik sözlüğü. Haz. Akalın ŞH. TDK. Ankara, 2020.

Fraşerî ŞS. Kamus-ı Türkî. Haz. Yavuzarslan P. TDK. Ankara, 2010.

Gülensoy T. Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü. TDK. Ankara, 2007.

Karaağaç G. Türkçe verintiler sözlüğü. TDK. Ankara, 2008.

The online Liddell-Scott-Jones Greek-English lexicon.

Madran N. Büyük tarım sözlüğü. Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti. Ankara, 1984.

Räsänen M. Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türk Sprachen. Lexica Societatis Fenno - Ugricae. Helsinki, 1969.

Steingass F. A comprehensive Persian- English dictionary including the Arabic words and phrases to be met with in Persian literature. 3rd ed. London, 1947.

Şireliyev MŞ, İslamov Mİ. Azerbaycan dialektolojilügeti. II. cild (M-Z). TDK. Ankara, 2003.

XIII: yüzyıldan beri Türkiye Türkçesiyle yazılmış kitaplardan toplanan tanıklarıyla tarama sözlüğü. TDK. Ankara, 1963-1977.

(18)

Tezcan S. Yaygın bir gölge sözcük:çiçek/çişik. Türk Dilleri Araştırmaları 1993; 3: 257-266.

Tietze A. GriechischeLehnwörter im anatolischenTürkisch. Oriens 1955; VIII: 204-257.

Tietze A. Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugati. TÜBA. Ankara, 2016-2020.

Tietze A. Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugati. 2. bası. Ankara, 2021.

Toparlı R, Vural H, Karaatlı R. Kıpçak Türkçesi sözlüğü. TDK. Ankara, 2003.

Ülker S. Yoskadan Yozgat’a. Yeniden Türk Dili Dergisi Eylül-Ekim 2022; 5 (30): 10-21.

Ahmet Vefik Paşa. Lehce-i Osmanî. Haz. Toparlı R. TDK. Ankara, 2000.

Webster’s third new international dictionary of the English language unabridged. Könnemann. Cologne, 1993.

[https://en.wikipedia.org/w/index.php?](https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Atriplex_prostrata&oldid=1076149175)

[title=Atriplex_prostrata&oldid=1076149175](https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Atriplex_prostrata&oldid=1076149175) , 9 March 2022.

GÜNEŞİ ARAYAN İLK SÖZCÜKLER

NURAY GÖK AKSAMAZ

Şiir, kanayan derinliği bilsinler diye denizlerce çocuklar doğuran bir ırmağın düşleri. Anadilde cenin ses, sonra yıldız kırıntılarıyla beslenip güneşi arayan ilk sözcüklerimiz. Çocukluğumuzda penası kırılan içli mandolin sesi, dilde aydınlığı basma alacası akşamların. Ne zaman uyansak korkular içinde, umutsuzluk içinde sarılmak istediğimiz bir düşün aydınlığı. Deniz çalan çocukların gözlerinden yansıyan sevgiyle paslı balıkların kirli sulara görebildiği gök kuşağı. Batık zamanlarda çözölen dilimiz yağmursuz, keman sesli bir karanlığın içinde. Kar sularına susayış. Sevgiliyi karşılayan mavi zambak ki sözcüklerle ıslanmış. Kalbe düşen çiçek tozu bakışlarla, pullarımızla, kanatlarımızla. Şiir, adını bilmediğimiz bir yerde adını bilmediğimiz bir sevgiyle buluştuğumuz geniş zamanda yitirmemek için sarıldığımız.

Şiir, giysilerine sığamayan ruhuyla almış beyazlığını giden şeytan uçurtması. Özgürlük ateşiyle dirim için kimileyin yasaklı olana geçtiğimiz köprü. Kıpır kıpır akarken yaşamlara doğadaki bestecinin ölümsüz sonatı, suların diliyle anlaşılan deniz yıldızları. Kuşlar ile dilindeki uçurmak sonra çok uzaklara.

Şiir, eski zamanların büyüyle kendiliğinden ağdığımız, sonra çınarların göğünden bilinçle an be an damladığımız. Yeniden ve yeniden filizlenen tohumu alev ağaçlarının. Derişik ölümler sonrası yanmış kozalarla yayılan ağıtları halkların. Savaşlarla, yerinden yurdundan edilişle, zor göçlerle çağlayıp duran yaşamların oratoryosu. Derin diplerden seslenişleri çocukların kurtarılma umuduyla. Düşlerin boğulduğu denizlerde can yeleği. Geniş zamanların arifesi,

gelecek güzel zamanların umudu şiir. Adaleti bilip herkes için isteyen aydınlık kalemlerin çağrısı barışa.

Yoksunluğa, haksızlığa, baskılara, ölümlere karşı yaraları saran ezgisiyle, bu dünyada yalnız olmadığımızı söyleyen dayanışma ezgisiylegerçek doğasına kavuşması insanın, şiir.Yakılan kavakları, kesilen çamları onarmaya, diriltmeye yeniden umudu. Sonra tüm güzel zamanları, tüm anlamları birleştiren sevinç gözyaşlarıyla kucaklaştığımız. En eski çağlardan beri halkların bereketi kutlayan şarkılarıyla ekininde salınışları evrenin, insanlığı buluşturan varsıl sofrası sözlerin.

Şiir, kalıcı belleği insanlığın, anımsamanın sürekliliği, unutmamak, unutturmamak. Dilsiz olanlar için estirilen fırtına. Bilincin dışını da gösteren kimyası dilin, özün dolaşımına engel olanı bulup ayıklayan. Kendini gizleyen gerçeğe açılan dehası şiir, zorda kalanın, umarsızın. Yaşarken dışarıda bırakılan, duyulmayan çığlığı ezilenin. Soluksuz kalmış tinin derin ıslığı. İmgelemle düşünme biçimi,anlamını yüzleştığımızda kavradığımız imgelemce yazı, gerçekliğin üstünde bir tasarım kimileyin. Zorbalığa, dayatmalara, baskılara karşı koyan, hakkı savunan,kötü bilincin karşısında duruşunu koruyabilen toplumsal özünden alır gücünü şiir. İnsanlık için güzel bir geleceği tasarımıyarak akışa katıldığında görüş alanımızla birlikte yaşamın insanca akacağı kanalları da genişletir. İnsanlığın binlerce yıllık serüvenini belleğinde taşıyan şiir, bireyin yaşanan gerçekliği kavrayarak yönünü belirlemesini ve güzelden, insanca olandan pay alarak geleceğe bilinçle yönelmesini sağlar. İnsani değerlerin unutturulmasına karşı bir mücadele aracı da olabilir şiir. Çünkü güzel değerler yaşama dirençle döner.

Yeni teknolojilerle, kapitalle bilimi savaştıran ya da boğan, rekabet gücü ve kültürü bağlamında kalkınma, gelişme ve başarı maskesiyle doğayı ve insanlığı dışlayankaranlık bir düzenin içinde insanın haklarıyla birlikte belleğine ve iradesine ya da ruhuna sahip çıkabilmesi için de şiir işlevini sürdürecektir. Şiir sürecek; egemen sistemin savaşlar, çatışmalar, kırımlar, baskılar, dayatmalar, eşitsizlik, adaletsizlik, sömürüyle insanlığa çektiirdiği acılar, acımasız rekabetin ve doğaya uyumsuzluğun derin sarsıntılarıyla. Sonra göğümüzdeki narlarla anımsanacaktır yine güneşi arayan ilk sözcüklerimiz.

DİLİN GERÇEKLİĞİYLE DUYGULAR ARASINDA KURULAN KÖPRÜDÜR ŞİİR

ASIM ÖZTÜRK

Uzun erimli anlatımlardan sıyrılıp daha yalın sözcüklerle, anlamın kendisine yapılan bu uzun yolculukta hiç kuşkusuz en büyük yardımcımız yine dilimizdir.

Dilin varlığı neredeyse kendiliğindenmiş gibi göründe de yaşamın başladığı ilk andan başlayarak duymakla, duyumla edindiğimiz özcüklerle yaşama, yaşamı kucaklayan tüm evrene dokunmaya, anlamaya çalışırız. Her dokunuşun geriye dönük yansımalarıyla da yeni öğrendiğimiz, yeni edindiğimiz sözcüklerle yaşama evrenimizi genişletiriz. Duyduğumuz, duyarak edindiğimiz sözcük varlığı ne denli geniş ve gelişmiş olursa bizim de kendimiz için kurduğumuz dil avlumuz o denli geniş olur. Anamların yüzeysel değil daha da derinde gelişip kök saldıgını gördükçe bilinmeye, bilmediğimize yapacağımız yolculuklarda o denli güçlü, o denli öğrenme isteğiyle dopdolu oluruz.

Kurduğumuz, giderek her gün çeperlerini genişlettiğimiz dilimizin sınırlarına koyduğumuz savunucu sözcükler, dışarıdan gelecek, gelebilecek olan daha tutucu, daha karanlık düşünce avluları yaratmaya yönelik her türlü saldırıya karşı da böyle karşı koyuşlarla da önlem almış oluruz. Her gün, her duyum sonrası dilimizin oylumunu, çeperlerini genişletmeye çalışırız. Akışkanlık içinde hazırlanan bir dil yatkınlığıyla içinde bulunduğumuz anlamlardan oluşan ortamı daha iyi kavrayıp, anlarız. Yetkinliğin giderek sözcüklere, çoğalarak içinde soluklandığımız dile doğru evrilmesiyle birlikte özgün, bizi biz kılan kimliğimize doğru yolculuğumuza güvenilir bir biçimde çıkarız. Gerçekçi, bilimsel aydınlanmayı da içinde barındıran o büyük yolculuğu yeni edindiğimiz dil yetileriyle sürdürürüz.

Dilsel donanımlarımızı yaşamışlıklardan, deneylediklerimizden örerak kurarken, bir yandan da yeni kavradığımız düşünce düzlemlerinden akıp gelen yeni sözcüklere de dilimizde yer açarız. Eskiden kendimizce çok saydığımız bilgimiz ve sözcüklerimizle dokunamadığımız düşüncelerimizin, kavram alanlarımızın karanlıkta kalan odalarının kapısını hiç çekinmeden, hiç korkmadan

çalarız, açmaya çalışırız. Bu kendine güvenilirlik öyle bir noktaya gelir ki, önceleri kavrayamadığımız, tanımlayamadığımız bu duygusal, düşünsel alanların içine girip onlara ilişkin yeni sözcükler üretmeye başlarız. Giderek dilsel akışkanlığımızın geliştiği dil avlularında yeni, bizim bile ilk kez kavradığımız, anladığımız, gördüğümüz, kokusunu duyduğumuz, biçimlerini tanımladığımız sözcüklerle karşılaşırız.

Önceleri geçici sandığımız bu dilsel gelişmişlik, bir kimliğe, bir büyük duygusal evrene dönüşünce, ayırtına vardığımız bu yeni gerçekliğin tadını duymaya, bu geniş, giderek genişlemeye yatkın evren içinde yeni duyuların, yeni anlamların tadını çıkarırız. Bize, bana; özgü bu duyumsama usumuzun, duyularımızın, dokunuşlarımızın karşılaştığı daha önce hiç yaşama olanağını bulamadığı durumlar için artık hazırlıklıyız. Edindiğimiz, geliştirdiğimiz her türlü yaklaşımla yeni durum içinde dolaşmaya, onun derinliklerini kolaçan etmeye hazırızdır. Neyi söylersek, neyi anlatırsak anlatalım seçtiğimiz sözcükler daha önceden ölçütleri alınmış gibi yeni duyuların, yeni anlamların üzerine tam olarak oturmuştur. Fazlalıklarını, olmamışlıklarını içinde barındırmayan sözcük seçimleriyle yaşadığımız gerçekliği yansıtmada yeterli bir düzeye ulaşmışız demektir.

Dilin kendi gerçekliği içinde yeni gerçeklikler yaratarak, onun yaşam alanlarını genişleterek yazılarımızı, yaratımlarımızı ortaya koymaya, ortaya konan yaratımları anlamaya, okumaya, çoğaltmaya, izlemeye başlamışız demektir. Düşünsel ve duygusal düzlemde yıllardır biriktire geldiğimiz olumlu ya da olumsuz ne varsa tüm bunları kendi dil gerçekliğimizin süzgecinden geçirerek kavradığımız, anladığımız oranda yeni bir dili de oluşturmaya başlarız.

Usumuzun, dilimizin duygusal ve düşünsel alanlara geçişleri zaman zaman tıkanca da edindiğimiz, öğrendiğimiz yeni sözcüklerle bu iki geçişi zor alanlar arasında bir köprü kurmak, kurulan bu köprüden geçebilmenin yollarından birisidir şiir. Yan yana gelmesini hiç ummadığınız sözcükler şiirde öyle anlar olur, öyle zamanlar olur ki yay yana gelirler, bu sözcükler birbirine sıkıca tutunarak güçlü, kopmaz bir bağ oluştururlar. Şiirde yeni bir anlamın, yeni bir boyutun içinden seslenerek bizimle, köprü kurup iletişime geçerler. Şiirin kendi gücü, taşıyıcılığı dediğimiz, tanımlamada yine dilimizin, sözcüklerimizin yetersiz kaldığı anlarda bir başka dil gerçekliğiyle karşı karşıya kalırız. Bu umarsızlığın içinden yine şiirin sözcükler arasında kurduğu iletişimle, kurulan bu bağla çıkabiliriz. Gözle görülmeyen, ilk okuyuşlarda ayırtına varamadığımız ince ve ipeksi bu bağın ne denli güçlü olduğunu üstündeki katmanları, kabukları atınca anlarız.

Kaba usun ilk başta hemen anladığı yüzeysellikten söz etmeden şiirin o kendi renkliliği, o kendi gizemi içindeki anlatılamayanı anlatmış olması, yazılmayanı, yan yana gelmeyen yan yana getirip barıştırması, yeni bir sözcük evreni kurması onun en güzeli, en büyük kavranması gereken gerçekliğidir. Yaşamın baskın, dışı; her an yeni yaklaşımları üretmeye yatkın durumu nedeniyle en yakından başladığımız anlama, kavrama durumlarımızı sarsan, örseleyen öyle şiirler, öyle dizeler vardır ki onlar bizim bugüne dek kurduğumuz tüm anlama, duyumsama yapılarını, iskelelerini, kıyıya tutunma, kıyıya bağlanma duygularımızı sarsar, yıkar, yok eder. Büyük bir denizin ortasında bizi tek başımıza yığınla sözcüklerle dilimizin çırpınışları içinde bırakır. Çırpındıkça, yeni sözcüklere çarptıkça, kulaç atmayı öğretir. Suyun, o derindeki anlamın, o derindeki kavramanın yüküyle batmadan, boğulmadan üstünde kalmayı öğretir.

Şiir sizi sarıp sarmaladıkça içinizde büyümeye başlayan güven duygusuyla denizin salt su olmadığını, derinliğin, maviliğin, serinliğin, uzaklarda olan kavuşma duygularını tetikleyen kıyıları barındırdığını da görürsünüz.

Deniz sözcüğü sizin için artık sıradan bir sözcük değildir. O büyük yaşanmışlığı içinde sizin duygularınızın kabarıp dalgalanan, köpükler içinde kumların üstünde dinginleşen ya da kayalara çarpa çarpa içindeki kirleri çitileyen bir sudur. Kumların özlemini, bulutların gölgelerini gönüllü olarak içine attığı serinliktir, yağmurun evidir, kuşun kanadı, uzakların adıdır. Diliniz sizi alıp gitmeden yeniden toparlandığınız, duygularınızla bağ kurduğunuz, sözcüklerden oluşan biricik köprünüz, biricik umudunuz, biricik özgürlüğünüzdür.

O bağ kurulmasa, o köprü oluşmasa, anlamsızlığın karanlığı derinleşecek, giderek sözcükler yok olacak, fırtınanın gözü kör olup nereye çarptığı belli olmayacaktır. Bu yıkımın, bu yaralanmanın acıları katlanılmaz düzeye ulaşınca, bir umut, bir sesleniş, bir dize, bir şiir; bilinmezin içinden kurulan bir köprü sizin elinizden tutacak aydınlığa doğru taşıyacaktır. Her ne kadar düşmesini bilmeseniz de bu savruluştaki yine de acılarınız, bağısız, iletişimsiz, köprüsüz kalmanın yarattığı acılardan daha derin, daha yoğun olamayacaktır. Sizi savuran, siz ilk kez yaşayacağınız duyular, duyularla baş başa bırakacak olsa da yeni sözcüklerinizden oluşan bir diliniz bu savruluştan sizi çekip çıkaracaktır. Yaralarınızı yeni edindiğiniz sözcüklerle, dille sararken iyileşmenin, iyi olmanın yollarını da öğrenmiş olacaksınız.

Yeni kurulan bu dilin içinde uzaklarla, ilerideki bilinmezlerle bağ kurmaya, iletişimi sağlamaya yönelik umudunuz çoğalarak sürecektir. O umudu taşımanın gönenci, sevinciyle yeni sözcüklerle, yeni duyguların, yeni anlamların, yeni kavramaların oylumunda yaşamaya başlarsınız. Bir başka duyumun, bir başka duyumsamanın kapılarını araladıkça yeni sözcüklere, sözcüklerin içindeki anlamsal derinliklere ulaşmanın yollarını hep arayacaksınız. Edindiğiniz bu beceri, bu yeterlilikle durmadan sorgulayıcı bir biçimde dilinizin bağ kurulamayan karanlık yüzeylerine yolculuklara çıkmaya hazır olacaksınız. Tanıdıkça, sözcüklere gerçek duygularla dokundukça, yeni duyumsamaların gönencini hep taşıyacaksınız. Siz artık yeni bir dil evi, renklerden, anlamlardan, yaşanmışlıklardan her gün giderek büyüyen dil avlularından söz eder konuma geleceksiniz.

Ayrıcalığınızın bu dil avlularında her yeni gün çoğalmaktan geldiğini bileceksiniz. Çok olmak, çok sevmek, çok anlamak, çok duymak; kurduğunuz sözcük köprüleri arasında gidip gelmek, sizde var olanı vermek, verdiğiniz yerlerdeki varları görmek; yeni edindiğiniz dil gerçekliğiniz olacaktır.

Şiir çoğalmanın eşiğinde hep elinizden tutan olacaktır. Sizi kapılarda bekletmeyip içeriye, daha derine, güzel anlamların çoğaldığı odalara çağırın olacaktır.

Şiirevi - Güvendik – Urla 19.07.2023

(24)

HATAY'DA,HAYDAR ERGÜLEN'LE ÖNCE SÖYLEŞTİK, SONRAYÜRÜYÜŞE KATILDIK

“Teşbihte hata olmaz(olmasın)” denir ya, bakmayın. **Haydar Ergülen**’le buluşmamızı, atasözündeki eğretilenlikle,“Domuz domuzu göl başında bulur ”benzetmesiyle anlatsam yine de yanlış olmaz mı?**Fethi Naci**’nin **Nurullah Ataç** için yaptığı benzetmesini ödünç alarak, çöpsüz üzüm yazılar, şiirler yazan şu kadar yılın yazarı, şairi**Haydar Ergülen**’nle buluşmamızı “Domuz domuzu göl başında bulur” dolaylamasıyla anlatmam doğru olur mu?

Hatay Defne’de, (göl başında değil ama) Dayanışma Gönüllüleri’nin buluşma yerinde karşılaştık Haydar’la. Onun da geleceğini **BirGün**’de okumuştum. **Papirüs**’te kalem arkadaşlığımız vardı; ama tanışmıyorduk. Dört-beş yerde aynı anda yazacak kadar üretkendi. **Defne’deki Dayanışma Gönüllüleri’nin Merkezi**’nde, ocak başında görünce onu,kendimi tanıttım. Tanışlığımız da arkadaşlığımız da böyle başladı. Merkezin çevresi ve tüm Defne ilçesi çatlak patlak evleri; kimi hafif, kimi ağır yaralı ve terkedilmiş eski- yeni yapılarıyla bir savaş yeri idi aslında. Burada belli ki **bilimle, hiç akıllanmayan cahil kafanın hesaplaşması yaşanmıştı**. Devlet tüymüş, solcular koşup gelmişti. Defne küllerinden doğmaya çalışıyordu. **Haydar**, umut aşısı yapacaktı onlara, ben de okuma aşısı...

Haydar'la çay ocağında konuştukça yollarımızın siyasette de kesiştiğini, 40 yıl öncesinden 'yol arkadaşı' olduğumuzu gördük. Ben, 1980 öncesi o 'düşük yoğunluklu iç savaş' koşullarında, İstanbul Atatürk Eğitim'de öğrenciyken, o da ODTÜ' de öğrenciymiş. Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümünü bitirmiş. Bilim insanıyken, sanat insanına doğru evrilmiş, **ruha dokunan şiirler yazmış**. "Şiirleri ve yazılarıyla kendi kuşağının en çok ses getiren şairlerinden biri" olmuş.

Onunla konuşurken dizeleri akıyor belleğimde : "**Biz gözyaşından devrimler yaptık! Tabiat, devrim gibidir, bütün uslu çocuklar çakar**"
"Yanlışlardan devrim yapılsaydı Bolşevik olurdu bütün köylüler,!(...)
Komünist Manifesto' ya da baktım, Mao'nun *Bütün Eserlerine* de (...)**Troçki**'ye geldiğimde ne kır kalmıştı ortada ne sınır" (Yasak Meyve)

...

İki üç günlük **Hatay** günlerinde, yıllar yıllar sonra, hem o hem ben eski dostlarımızla şaşılası rastlantılar yaşıyor, 78'in 'uykusuz kuşağı'yla karşılaşıyorduk. Sol Parti milletvekili adayı Yeter Hanım'laburada karşılaşmamız yetmedi bir de aynı evde konuk edildik. Bu da yetmedi, bu evde tanıştığımız genç bir çiftten **Ateş**'in, yakın Dostum Doğan'ın oğlu olduğunu öğrenecektim. Bu da yetmedi, 40 yıl önce yol arkadaşlığı yaptığım bir eski dost daha, bana doğru gelip ben sizi tanıyorum, diyecek,kucaklaşacaktık.Yetmedi. Haydar Arkadaşı, bu kaldığımız eve

kahvaltuya getirdiler. Yine birlikteydik. Öğleden sonraki yürüyüşte de olduğu gibi... *“Domuz domuzu göl başında buluyor”*du(*)

“BEN HANGİ KADINDAN ŞAİR OLDUĞUMU BİLİRİM”

Bu güzel karşılaşmalarda en uzun **Haydar Ergülen**'le birlikte olduk. Bir şiirindeki dizesiyle söylersem: *“biz toprağın ve aşkın yolcuları”* ydık sanki. Bir ortak noktamız daha vardı ki ben de **Ergülen** gibi, *hangi kadından şair olduğumu(**)* biliyorum en azından.

“Kadın gider ve bunun şiir olduğu söylenir / kadın gider ve bir şair doğar bundan” diyen, **Ergülen**, asıl söyleyeceğini ayraç içinde patlatıyor : (*“Ben hangi kadından şair olduğumu bilirim”*) (Eylül)

Sevdiği kadını, sevdiği şehirden (Eskişehir?) kıskanan Haydar Ergülen, *“O Şehre davrandığın gibi davran bana da / O Şehre gittiğin gibi bana da git uçarak /bana da in, bana da kon ve el salla”* der. Başka bir yerde de *“Yarın gece gideceğim bu kentten / Yüreğimden başka taşıyacak yüküm yok”* der.

‘Yarın gece’ den önce Sevgili Ergülen’le, şiir, sanat, okuma kültürü, siyaset dolu bir akşam geçirdikten sonra, ertesi gün de yürüyüşte birlikte olacaktık.

“BU GÜN SEVİŞTİM / YÜRÜYÜŞE KATILDIM SONRA”

‘Yürüyüş’ deyince bende hemen, ‘**Bir Gün Mutlaka**’nın ve 78 Kuşağı’nın şairi, **Ataol Behramoğlu’nun** dizeleri koşup klavyemin tuşlarına doluşuyor : *“Bu gün seviştim,/ yürüyüşe katıldım sonra / Yorgunum, bahar geldi, / Gencim daha, dünyayı görmek istiyorum, / öpüşmek ne güzel, düşünmek ne güzel, / bir gün mutlaka yeneceğiz!”* (Bir Gün Mutlaka)

Erotizm çağrıştıran bu dizelerin değeri de güzelliği de, aslında insanın bireyselliğiyle toplumsallığını diyalektik bütünselliği içinde vermesinden geliyor.

Haydar, Defne de o güzel şiirlerinden okudu, sevildi, alkışlandı. Umut aşıldı. Ben yanımda **Rıfat Ilgaz’ın Defneler Ölmez** şiirini getirmiştım. **Haydar**’dan bu şiiri de okumasını rica ettim. Bu notu da ekleyerek okudu, sağ olsun. **Defneliler** çokça alkışladılar :

*“Savaşlar, soykırımlar gördük,
İskenderler, Sezarlar,*

(26)

*Ne atlar kaldı onlardan, ne meydanlar...
Gittiler, yıkılıp birer birer,
Biz kaldık.
En kıraç topraklarda tutunduk,
Biz defneler.*

*Dal kırılır, yaprak dökülür
Ölür mü acılara katlanmasını bilenler,
Direnenler tüm kırımlara karşı...
Ölmez sevgiden yana olanlar “ (Defneler Ölmez, Cide, 1978)*
Ferhat Özen

(*)Ortak güdülere sahip olanlar, bu gereksinmelerinin karşılanacağı ya da kendilerinden bir şeyler verebilecekleri yerde buluşurlar, kaçınılmaz olarak.

(**)Deleuze şunu diyordu, “Yazmak, asla tamamlanmayan, her zaman meydana gelmekte olan ve yaşanabilir ya da yaşanmış malzemeyi aşan bir oluş meselesidir.” Bu bağlamda, Haydar Ergülen’in “*Hangi kadından şair olduğumu biliyorum*” dizesini kendime uyarlamam, kendimi henüz şair olarak duyumsamadan duyurmak olarak anlaşılabacağından, belki şöyle demem daha doğru olacak... Yine benzer bir benzetmeyle: ‘*Hangi kadından şair olduğumu*’, yerine, “*Hangi kadından şiire hâmile kaldığımı*’desem, “*Teşbihte hata yapmış olur muyum?*” Üstelik, bundan muradım, yeni bir dil kurmak değil, cinsiyetçi bakışı Haydar Ergülen’den daha fazla hırpalamak, acıtmak, kanatmak...

“YÜZLER VE SÖZLER” (*)

Hasan Akarsu

Yazar Gülten Dayıoğlu 1935 Kütahya-Emet doğumlu olup roman, öykü, radyo ve televizyon oyunları, çocuk yapıtlarıyla tanınır. “Yüzler ve Sözler” yapıtında yüzden çok anlatısı yer alır ve Cemal Süreya’nın “99 Yüz” yapıtını anımsatır bize.

Yazar, ilk soluğundan başlayıp 88 yaşına ulaşan yaşam koşusunu anlatırken, 6 kıtada 116 ülke gezdiğini belirtir. Ölen ünlü yazarlarla ilgili anılarına yer verir. Abdi İpekçi, Talat Sait Halman, Attila İlhan, Orhan Erinc, Hasan Pulur, Yahya Kemal Beyatlı, Yaşar Kemal, Halil Karagöz, Ece Ayhan, Aziz Nesin, Orhan Kemal, Vehbi Koç, Sakıp Sabancı vb. tanıttığı önemli kişilerdir. Ayrıca Doğan Hızlan, Sunay Akın, Çolpan İlhan, Sezen Aksu, Nükhet Duru, Onur Öymen vb. ünlüleri de onun gözüyle tanımış oluruz.

Unutulmayan anılar

Gülten Dayıoğlu, öğretmen kimliğini de yansıtır anlatılarında. Öğrencilerle, eğitimcilerle anıları da ilgi çekicidir. Eşi, avukat olarak zengin kesimin davalarını üstlenir. Zenginlerin çevresinde bulunduğu için gözlemleri önemlidir. Sözelimi; 30. sanat yılı Pera Palas’ta kutlanır. Saz ve söz ustalarını, çocukluğunun geçtiği Emet’i, okul yıllarını tanıtır. Tanıtacağı kişileri “emektar telefon defterindeki” kayıtlardan seçer. Yazarlık anılarına yer verirken Yunus Nadi Öykü Ödülü’nde ikincilik alan “Döl” adlı öyküsünü hangi koşullarda ve kendi parasıyla nasıl bastırdığını anlatır. Fotoğraf sanatçısı İbrahim Zaman’la Yemen gezisinde tanışır. Siyasetçilerle ilgili anıları da vardır. Demirel Hükümeti’nin Maliye Bakanı Mesut Erez Kütahyalı olduğu için 1970 başlarında onun çiftliğinde geçen bir olaya yer verir. Prof. Dr. Ayhan Songar’ı, Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay’ı, onun kaleminden tanımak ayrıca güzel. Tarih Öğretmeni Mükerrerem Ayel’i unutamaz. Kasımpaşa’da öğretmenken Roman öğrencileriyle anıları, bir öğrencisinin mezarlıktan çiçek çalıp sınıfa getirmesi, zangocun öğrenciyi kovalaması ilginçtir. Şişli Talatpaşa İlkokulunda öğretmenken çantasının çalınması, parası alındıktan sonra bırakılması ilgi çekicidir. 1954’te Tuna Nehri’nden Boğaziçi’ne gelen buz kalıplarını görür. DP iktidar olduğunda, 5. sınıf öğrencisidir ve siyah önlüğünün yakasına DP rozeti takılır. Sonra 27 Mayıs’ın, 1955’teki 6-7 Eylül Olayları’nın da tanığıdır.

Gülten Dayıoğlu, “Yüzler ve Sözler” yapıtında, gezilerdeki gözlemlerinden, dinlediği öykülerden, yaşadığı olaylardan, kitap fuarlarındaki anılardan yararlanıp sanat dünyasını yansıtır. 1965’te “Fadiş” romanını yayınlamak ister ve oyalandığını, kitabın 15 yıl sonra Milliyet Yayınları’ndan çıktığını belirtir. 1964’te kara trenle Haydarpaşa’dan Kütahya’ya yaptığı yolculuk ilgi çekicidir. Yazar, bu anlatılarında yer veremediği dostlarını da unutmadığını vurgular. Yalın, akıcı bir anlatımla okurları sıkmadan yazdığı anlatılarının zevkle okunduğunu söylemeliyiz.

(*) Yüzler ve Sözler- Gülten Dayıoğlu, Yaşantı, YKY, Haziran 2023, 268 s.

YETİMOĞLU HEKİM**YILMAZ ÇONGAR**

Anadolu halkı hep böyledir, bir zalim çıkar, halkı ezer de ezer. Bu durum yıllar sürer, kuşaktan kuşağa bile geçer, artık türküler yakılır, şiirler yazılır, “Zalim yine bir zulme giriftar olur ahir, elbet olur ev yıkanın hanesi viran” veya “Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste”, “Ferman padişahın dağlar bizimdir”. Padişahların zulmünden korktukları için halk onlara şöyle dermiş: “Gururlanma padişahım, senden büyük Allah vardır”.

Sonunda bir yiğit çıkar, zalimi öldürerek veya başka şekilde yok ederek halkı kurtarır. O yiğit, Tanrı’nın lütfudur, kahramandır, dedeler torunlarına anlatır, efsaneleşir, Köroğlu, Dadaloğlu, Yetimoğlu Hekim gibi.

Yetimoğlu Hekim adlı romanda, olaylar Giresun, Ordu, Fatsa, bölgelerinde yaşanır. Zaman ise Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemleridir. 93 Harbi’nden (1877-1878) sonra sınırların dışında kalan Gürcistan’dan Müslüman Gürcülerin, bu bölgeye göçleri artmıştır. Yerli halkla Gürcüler arasında zaman zaman anlaşmazlıklar yaşanmaktadır.

İbo, arkadaşları Alanlı Osman ve Gedik Halil ile evinin önünde aşık oynar. Çocuklar itişip kakışır, mızıklanırlar. Birden Fatma ana çığlığı basar. İbo’nun babası öldürülmüştür, herkes ormana koşar, baba İsmail’in ölüsü bir ağacın altında yatmakta, yağmur üzerine yağmaktadır. Fatma ana kulakları yırtan acı bir sesle, yerde yatan kocasına sarılır, onu zorla ayırırlar, getirilen tabuta özenle konur İbo’nun babası.

Bu cinayet hakkında birçok söylentiler çıkar, ama en doğrusu veya akla yatkını şudur:

“Hulusi Ağa, mal mülk, para için her şeyi yapacak hayırsız, uğursuz bir adamdır. Çatalpınar gibi geniş ve verimli bir alanı İbo’nun babasına kaptırmamak için Haşim’ i kiralık katil olarak tutmuş ve ona vurdurtmuştur. Gürcü kökenli göçmen olan ağanın, Haşim hapisteyken, ona yiyecek, giyecek para yardımı yapması, torbalarla tütün göndermesi de bunu akla getirmektedir.”

Hulusi Ağa, yaptığını örtmek için dul Fatma anayı ve küçük İbo’ yu koruması altına alır, aylar yıllar geçer, İbo büyür, on beş yaşındayken Hulusi Ağa onu değirmeninde bekçi olarak çalıştırır. Ağa, sanki ailenin baba dostudur, İbo böyle bilir, değirmende, canla başla hizmet eder, birkaç yıl daha geçer.

İki yüz otuz sayfa olan romanın yazarı Yılmaz Ünlü, hem arkadaşım, hem yaşıttım, hem de adaşımdır. Bizler aynı kültür içinde yoğrulup büyüdük, yine edebiyat yazarı olan ağabeyleri Şemsettin Ünlü’yü ve meslekdaşım Mahir Ünlü’yü, Kuleli Askeri Lisesi’nden ve Perşembe Toplantılarından tanırım, bu nedenlerle romanı daha büyük zevkle okudum.

Anlatıcı, Agis adlı Rum çocuğu, aynı köyde kilisenin papazının oğlu ve İbo’ nun en yakın, en candan arkadaşısıdır. Agis’in anlattığına göre, İbo orta boylu, sarışın, sağlıklı, güçlü kuvvetli, sıırım gibi bir delikanlı iken değirmende gördüğü, sarı ipeksi saçlı, ay parçası denli güzel bir kız olan Narin’ e aşık olur. Narin, Hulusi Ağa’ nın

kızıdır. Tüm diğer ağaların oğulları onun peşindedir ama Narin' in gönlü İbo' dadır. Gürcüler, başka ırktan olanlara kız vermek istemezler, buna karşın iki sevgili sık sık buluşur, çevreye aldırış etmeden, belledikleri gürgen ağacının altında sevişirler.

Tüm köy erkeklerinin olduğu gibi, İbo ve Agis'in de akşamları eğlenmek için gittikleri yer köyün kahvesidir. Bir akşam yine kahvede Alanlı Osman, İbo'ya yanaşır, kulağına "Haşim hapisten çıkmış" diye fısıldar. İbo, elini tabancasına götürür, kabzesini okşar, "Geleceği varsa göreceği de var, babamı öldüreni ben de öldüreceğim!" der. Yayılan dedikodulara göre Haşim'in de çenesi durmaz "O piç kurusunu pire gibi ezeceğim" diye tehdit savurur. Kulaktan kulağa yayılan karşılıklı atışmalar düşmanlığı iyice artırır.

İbo, açık alanda atış eğitimleri yapar, kendi çakısıyla ağaçlara kazıdığı hedefleri tam ortasından vurur, bu yeteneğini saniyeden daha az zamana indirir.

Bir gün Narin ile İbo, yine aynı yerde sevişirlerken, önceden haberi olan Haşim, kadın kıyafetleri giyerek onları, zevkten kendinden geçerek izler. Narin oradan ayrıldıktan sonra, yine onları izleyen köyün delisi Gafur, bağırır:

"Yerin kulağı var, yerin kulağı var!"

İbo, sesin geldiği yöne döndüğünde, bir kurşun ile kolundan yaralanır, onu öldürdüğünü zanneden Haşim, ortaya çıktığında başına yediği kurşunla yere serilir. Silah sesini duyan köylüler koşarak gelirler.

Haşim ölmüştür. İlk kurşunu atan Haşim'dir, İbo'nun kolundaki yara buna tanıklık eder. İbo, bu nedenle, az ceza alacağına inanarak cendermelerin (Romanın her yerinde jandarma böyle yazılmaktadır) köye geldiği gün Hulusi ağanın ve muhtarın bulunduğu kahveye teslim olmak için gider. Narin'de o sırada koşarak kahveye gelir ve İbo'nun eline sarılır. Her şey o anda olur. Önceden Narin'e aşık olan, fakat ondan yüz bulamayan Taşabzadelerin oğlu Erdoğan "Çek elini ulan, her kuşun eti yenmez!" diye bağırarak elini tabancasına atar, ama Yetimoğlu daha çabuk davranarak ateş eder, alnından vurulan Erdoğan gıkını çıkaramadan yere yığılır. Ölmüştür. Alanlı Osman ve Agis, Yetimoğlu'nu oradan uzaklaştırırlar, İbo, yolda şöyle der:

"Yakalanırsam asarlar beni, Taşabzadeler de zaten yaşatmaz, dağa çıkacağım, başka çarem kalmadı."

Alanlı Osman, yeğeni Mehmet ve kilise papazının oğlu Agis'de Yetimoğlu'nu yalnız bırakmazlar, şimdi hepsi dağlardadır, ama Yetimoğlu'nun en iyi arkadaşı, tabancası ve aynalı martini (tüfeği) dir.

Romanın ikinci bölümü, Yetimoğlu'nun dağlardaki maceralı yaşamıdır.

Başta cendermeriyle kanun güçleri, Gürcü göçmenleri, onların Çürüksulu Ali Paşa'dan destek alan ağaları, Hulusi Ağa, Taşabzadelerin Yusuf Ağa, hepsi Yetimoğlu Hekim'in peşindedir. Kovalamaca yıllarca sürer.

(Çürüksulu Ali Paşa, 1829 - 1911, Osmanlı ordusuna hizmet etmiş bir Gürcü beyidir. 1877 - 1878 Osmanlı Rus Savaşı'nda (93 Harbi'nde) Batum-Çürüksu (Kabuleti) bölgesini başarıyla savunur, daha önce Kırım Harbi'nde de savaşmış, Padişah fermanıyla (mir-i miran) beylerbeyi olmuş, bu kez kendisine paşalık rütbesi verilmiştir. 93 harbi'nden sonra sınırların dışında kalan Batum, Çürüksu bölgesinden Ordu, Fatsa, Giresun, Ünye, Perşembe, Bulancak bölgelerine göç eden Müslüman Gürcü halkın koruyucusu olmuş ve bin otuz haneyi bölgeye yerleştirmiştir. Ölümüne yakın İstanbul'da yaşar, Çamlıca'daki köşkünde ölür, Fatih Camisi'nin bahçesindeki küçük mezarlıkta, hazirede yatmaktadır.Y.Ç.)

Kaçaklar, Agis'in yardımıyla çoğunlukla cendermenin pek uğramadığı Rum köylerinde barınırlar. Hepsi, Agis'in dışında, silahlıdır, attığını vurur. Yalnız Agis, silah yerine kitap taşır. O, çok okur, gittiği köylerde kiliselerin kitaplıklarından torbasını doldurur, konuları Hazreti İsa, havariler, İncil'in dört çeşidi, Protestan, Katolik mezheplerinin iç yüzü, Kopernik, Aristoteles, Alman filozofu Niçe'nin (Friedrich Nietzsche 1844-1900), daha sonra Hitler'in de esinleneceği, Üstün İnsan Teorisi, engizisyon, Venedik'te Çiçekçiler Meydanı'nda diri diri yakılan Giordano (Cordano) Bruno ve benzerleridir.

Yetimoğlu, kimseyi öldürmez, korkutur, zenginin, zalimin zorla el koyduğu malları, tarlaları, altınları, onlardan alır, asıl sahiplerine dağıtır, köylüler onu ve arkadaşlarını çok sever, saygı gösterirler, cendermelere karşı onları korur, gizlerler.

Örneğin ilk durakları, aralarına katılan Gedik Ahmet'in bildiği Aşağı Damlacık köyüdür. Orada arkadaşı Hüseyin'in evine konuk olurlar. Yenilip içildikten sonra, köye ve civar köylere Osman ağa adlı bir uğursuzun dadandığını, kimin güzel tarlası, güzel bahçesi hatta güzel kızı varsa el koyduğunu, her haneyi haraca bağladığını, konuk oldukları ailenin de kızına göz koyduklarını öğrenir.

Gece Yetimoğlu'nun gözüne uyku girmez, sabahleyi planlarını yapar, zalim Osman ağayı eve çağırırlar, sözde kız konusunu konuşmak için. Ağa ve yandaşı hevesle gelir, plan işlemeye başlar, mindere oturur oturmaz yan odadan çıkan Yetimoğlu ve Mehmet tabancalarını alınlarına dayarlar, sonra ellerinin bağlanması, silahlarının alınması, köylülerin küfürleri, taşlamalarıyla gidip sakladıkları yerden altınların alınması, asıl sahiplerine dağıtılması ve deyyusların köylüler tarafından bağlı olarak gölün ortasına sürüklenip bırakılması...

Gerek cendermelerden, gerekse Gürcü göçmen ağalardan, Taşabzadelerden ve Hulusi ağanın adamlarından kaçarak dağlarda köylülerin koruyucusu ve sevgilisi olarak on üç yıl geçer. Rum köylerinde şarap içerek sarhoş olduğu bir gece Yetimoğlu evlenir bile. Ama asla Narin'i unutmaz, fakat bir vuruşmada Narin'in babası Hulusi ağayı kazayla öldürür.

Merak duygusunu sürekli ayakta tutarak, yerinde kullanılan yerel deyimlerle, güzel bir kurgu ve temiz bir Türkçe'yle yazılmış romanın bundan sonrası okur için umulmadık olaylarla doludur.

Yetimoğlu Hekim, Roman, Berfin Yayınları, Yılmaz Ünlü, İstanbul, Haziran 2021, 1 nci baskı, 232 sayfa

İKİ DİL İKİ İNSAN

Babam çok isterdi yabancı dil öğrenmemi.

“İki dil iki insandır, oğul.” derdi. “Ne yap yap bir yabancı dili iyi öğren.”

Ama nerde bende o çağlarda baba sözüne kulak asmak!.. Söyledikleri bir kulağımdan girip öbüründen çıkardı. Sonunda lisede öğrendiğim yarım yamalak bir İngilizce ile kaldım.

Şimdiki çocukların yabancı dil öğrenme olanakları oldukça fazla. Anadolu liseleri var, kolejler var, özel dershaneler, kurslar var...

Eşimle kafa kafaya verdik; ortaokulun son sınıfında okuyan oğlumuz Tolga’nın İngilizceyi bir Anadolu lisesinde öğrenmesine karar kıldık. Çünkü onu yabancı dilde eğitim yapan bir özel okula göndermeye gücümüz yetmezdi.

Bizim ufaklık aylar boyunca o kurstan bu kursa bir yarış atı gibi koşarak hazırlandı Anadolu Lisesi sınavına.

Bu denli özverili çalışmanın, çabalamanın sonunda acaba sınavda birinci mi olacak, ikinci mi yoksa üçüncü mü diye heyecanla beklerken bizimki babasının oğlu olduğunu kanıtlayıp sonunculuğu kimselere kaptırmayınca eğitimini klâsik lisede sürdürmeye başladı.

Evet, yarış atımız tökezlemesine tökezlemişti, ama biz halden anlayan bir ana babaydık. Biricik oğulcuğumuzun hayatı, bir sınavı kazanamadı diye

(32)

kararacak değildi, ya. Çocuğu kendi haline bırakacak olsak, liseyi bitirince o da benim gibi çat pat bir İngilizce bilecekti.

Öyleyse yapılacak iş, onu kaliteli bir dershaneye vererek İngilizcesini ilerletmesini sağlamaktı.

Tolga'yı dershaneye yazdıracağımızı duyan konu komşu, yakın akraba,

“Aman ha, oğlunuzu öğretmenleri İngiliz olmayan bir dershaneye vereyim demeyin sakın!” diye kulağımızı büküyorlardı. “Öğretmenler saf kan İngiliz olmalı, saf kan İngiliz olmalı ki, çocuk Amerikan ağzı, söyleyişle değil, vurgusuyla, tonlamasıyla İngiliz İngilizcesi öğrenebilsin.”

İngiliz anahtarı, İngiliz sicimi, İngiliz kumaşı, İngiliz tuzu gibi kavramları bilirdim de saf kan İngiliz öğretmenini bilmezdim.

Dershaneleri teker teker dolaşmaya, saf kan İngiliz öğretmeni aramaya koyulduk.

Beyoğlu'ndaki bir dershanenin patronuyla karşılıklı oturmuş, konuşuyorduk. Ben tam bir İngiliz siyaseti güderek şaşırtmalı sorular sorup dershanede çalışan öğretmenlerin kökenlerini öğrenmeye çalışıyordum.

Dershane sahibi elli yaşlarında, beyaz kıvrırcık saçlı, gıdısı sarkmış, şişman, ağzı kalabalık bir adamdı. İçtiği puronun dumanlarını havaya savurarak,

“Dil öğretimi bizim işimiz, Beyefendi.” dedi. “On iki kişilik sınıflarda görsel işitsel yöntemlerle öğretiyoruz İngilizceyi. Dünyaya pasaport çıkartmak istiyorsanız, dershanemize gelmelisiniz.”

(33)

“Ama bana daha öğretmenlerinizin İngiliz olup olmadığını söylemediniz.” dedim.

“Öğretmenlerimizin tamamı yabancı ve alanlarının uzmanıdır efendim. Az önce odamıza girip çıkan sarışın bir hanım, bilmem dikkatinizi çekti mi? İşte o hanım, dershanemizin İngilizce öğretmenlerinden Madam Mira’dır ve de saf kan İngiliz’dir.”

Tam bu anda odaya uzun boylu, sıırım gibi ipince bir zenci girdi. Dershane patronu gıdısıyla oynayarak,

“Hah, bakın kim geldi?” diye konuşmasını sürdürdü. “Sizi Yeni Zelandalı İngilizce Öğretmenimiz Mister Errol ile tanıştırayım. Biliyorsunuz, Yeni Zelanda, İngiliz Uluslar Topluluğu’na üye bir ülkedir. Mister Errol, Türkçe bilir, rahatlıkla konuşabilirsiniz.”

Yeni Zelandalı İngilizce Öğretmeniyle, “nasılsınız, iyi misiniz?” türünden beylik sözcüklerle konuşmaya başladık. Söz arasında,

“Benim dede var Anzak olmak.” dedi Errol. “Çanakkale’de savaşmak.”

“Senin dede Çanakkale’de savaşmak ha?” dedim. “Benim dede de orada şehit düşmek.”

Birden kanım kaynamış gözüm tutmuştu bu adamı. Biricik oğlumuzu artık gönül rahatlığıyla bu dershaneye gönderebilirdik.

Bizim Tolga kısa zamanda dershanenin yararını gördü, okulda İngilizceden aldığı notları yükseltti.

(34)

Aradan birkaç yıl geçti. Bir akşam televizyonda Türk filmi seyrediyordum. Ekrandaki bir oyuncunun yüzü bana hiç yabancı gelmiyordu. Bu adamı bir yerlerden tanıyorum, ama nereden diye düşünürken uyuyakalmışım.

Ertesi sabah arabamla işe giderken pek uğramadığım bir yakıt istasyonuna yanaştım. Dikiz aynasında arabanın deposuna yakıt dolduran görevliyi görünce irkildim. Dün gece seyrettiğim filmdeki oyuncuyla aynı kişiydi. Belleğimi biraz zorlayınca her şeyi anımsadım. Bizim oğlanın gittiği dershanedeki Yeni Zelandalı İngilizce Öğretmeni Errol'un ta kendisiydi bu adam.

“Demek ülkemizde bir öğretmenin ister yerli olsun ister yabancı tek aylıkla geçinmesi çok zor.” diye geçirdim içimden.

Arabadan inip yanına gittim.

“Mister Errol,” dedim, “sen var geçinememek öğretmenlikle. Bu nedenle hem var filmlerde oynamak hem de var benzincide çalışmak?..”

Yakıt istasyonu işçisi düzgün bir Türkçeyle,

“Ne Mister Errol’u ağabey?” dedi. “Benim adım, Erol.”

“Hoppala... Oldu mu ya şimdi?.. Sen Yeni Zelandalı değil misin?”

“Öz be öz Türk’üm. Turgutlulu Arap Erol’um.”

“Peki İngilizce öğretmenliğin neyin nesiydi?.. Nasıl, nerede öğrendin İngilizceyi?”

“Karnımı doyurabilmek için her boyaya girip çıktım ben. İngilizceyi de uzun yıllar boyunca gemilerle dünyayı dolaşırken öğrendim.”

(35)

“Hani bir de kadın öğretmen vardı?”

“Madam Mira’dan söz ediyorsunuz herhalde. Aslında o da daha iyi yaşam koşullarına kavuşmak umuduyla kapağı İngiltere’ye atarak bir İngiliz öğrenciyle dünya evine girmiş Miray adlı bir Türk’tü. Kadıncağızın öğrenci kocasına bakabilmek için garsonluktan bulaşıkçılığa, temizlikçilikten bebek bakıcılığına kadar yapmadığı iş kalmamış. Ama değerbilmez herif, okulunu bitirir bitirmez karısını beğenmez olmuş, daha gencini, güzelini bulunca da Miray’ı yüzüstü bırakıvermiş. Eşiyle bir yastıkta kocayamayan gönlü kırık kadın da tası tarağı toplayıp vatanına geri dönmüş. İngiltere serüveninden geriye, yastıkta öğrendiği İngilizce kalmış işte. İngilizce bilgisini hangi alanda kullandığına siz de yakından tanık oldunuz zaten.”

Az sonra arabamla işyerine doğru yol alırken,

“Ülkemizin dershanelerinde İngiltere İngilizcesini öğretmeyi hâlâ Miraylar, Erollar gibi alaylı öğretmenler mi sürdürüyorlar?” diye düşünmekten alamıyordum kendimi.

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

Yazınımız, ekinimiz, uygarlığımız, dilimiz, için bakıma özene
görevli dergi

Yeniden Türk Dili Dergisi: Dil ve yazın; şiir, öykü, deneme,
eleştiri, günlük, düşün, ekin dergisi

Kurucu İyesi, Sorumlu Müdür ve Genel Yayın Yönetmeni:
Sencer Karacalıoğlu

E R İ Ş İ M Sencer Karacalıoğlu: 0 505 985 40 55

Sencerkaracalioglu2002@gmail.com

Danışma ve Yazı Kurulu: Prof. Dr. Ömer Demircan, Okan Baba,
Prof. Dr. Süreyya Ülker

Teknik Danışman : Boğaçhan Orhan Boran Kapak düzenleme:
MUSTAFA AZİZ DURMUŞ (azizdijital@gmail.com)

Bu dergi, yabancı sözcüklerin yerine olabildiğince Türkçelerini
koymayı görev bilir. Başka bir yerde yayınlanmış yazılar
dergimizde yayınlanmaz. Alınan yazı kesinlikle geri verilmez.

Dergide yayınlanan yazıların her türlü sorumluluğu
yazarlarındandır.

Yeniden Türk Dili Dergisi,yayınlanan yazılara telif ücreti
ödemez. DERGİMİZ ÜCRETSİZDİR
